

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1904. Första Kammaren. N:o 44.

Tisdagen den 3 maj, f. m.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Justerades protokollet för den 26 nästlidne april.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 344, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 41, i anledning af motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående revision af frakttaxan för statens järnvägar, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Vid föredragning af ett från Andra Kammaren ankommet protokollsutdrag, n:o 347, med delgifning af nämnda kammares beslut öfver dess tillfälliga utskotts utlåtande n:o 44, i anledning af väckt motion om skrifvelse till Kungl. Maj:t angående priset för månadsbiljetter till tredje klassen vid statens järnvägar, beslöt Första Kammaren hänvisa detta ärende till sitt tillfälliga utskott n:o 1.

Föredrogs, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 30 sistlidne månad bordlagda utlåtande n:o 5 a.

Vid föredragning af statsutskottets den 30 nästlidne månad bordlagda memorial n:o 93, i anledning af kamrarnas skiljaktiga beslut i fråga om Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen under andra, tredje, fjärde, femte, sjätte, sjunde, åttonde och nionde hufvudtitlarna gjorda fram-

ställningar om anslag för beredande af dyrtidstillägg för år 1904 åt en del tjänstemän och betjante m. m., godkändes den i detta memorial föreslagna voteringsproposition.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamöters begäran statsutskottets den 30 nästlidne april bordlagda utlåtanden n:is 94—96 äfvensom sammansatta stats- och lagutskottets samma dag bordlagda utlåtanden n:is 5 och 7.

Vid föredragning af bankoutskottets den 30 sistlidne månad bordlagda memorial n:o 9, angående instruktion för nästa riksdags bankoutskott, biföll kammaren hvad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos, men bordlades å nyo på flere ledamötens begäran lagutskottets den 30 nästlidne april bordlagda utlåtanden n:is 49—52.

Föredrogs å nyo första särskilda utskottets den 27 och 29 sistlidne månad bordlagda utlåtande n:o 2, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition n:o 50 angående ändrad anordning af rikets allmänna läroverk samt lönereglering för de vid dem anställda lärare, äfvensom i anledning af inom Riksdagen väckta motioner i dithörande ämnen.

I afseende på föredragningsättet begärdes ordet af

herr Annerstedt, som yttrade: I afseende å föredragningen af detta betänkande får jag värdsamt yrka, att det måtte föredragas punktvis och hvarje punkt momentvis, samt att diskussionen vid första punktens första moment må fritt röra sig om förslaget i dess helhet.

Härtill lämnade kammaren sitt bifall.

Kungl. Maj:t hade i proposition den 31 december 1903 (n:o 50) föreslagit Riksdagen att godkänna:

»att rikets allmänna läroverk skola vara af två slag, nämligen dels realskolor, hvilka bestå af sex ettåriga klasser och ha till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning, dels ock högre allmänna läroverk, hvilka bestå af en sexklassig realskola och ett gymnasium med fyra ettåriga klasser eller ringar samt ha till ändamål, förutom meddelandet af allmän

medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas;

att realskolan, utgående från inträdesfordringar, som ej öfverstiga det i första klassen af fast folkskola Litt. A inhämtade kunskapsmättet, skall organiseras enhetligt utan undervisning i latin och i sjätte klassen avslutas med en afgangsexamen, inrättad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad af föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet angifvits samt medförande den kompetens, som framdeles varder af Kungl. Maj:t bestämd;

att gymnasiet, utgående från det i femte klassen af realskolan inhämtade kunskapsmättet och deladt på två bildningslinjer, realgymnasiet och latingymnasiet, skall så inrättas, att det i de båda högsta ringarna medgifver en viss valfrihet och å latingymnasiet för lärjungar, som så önska, erbjuder tillfälle till undervisning i grekiska samt i fjärde ringen avslutas med en afgangsexamen.»

I anledning häraf hade i väckta motioner följande yrkanden gjorts:

af herrar *F. Berg* och *E. Hammarlund* (motion n:o 181 i Andra Kammaren):

»att Riksdagen måtte på så sätt godkänna ofvanstående af Kungl. Maj:t föreslagna hufvudgrunder för en omorganisation af de allmänna läroverken, att dessa hufvudgrunder blifva följande:

att rikets allmänna läroverk skola vara af två slag, nämligen dels realskolor, hvilka bestå af fem ettåriga klasser och ha till ändamål att meddela allmän medborgerlig bildning, dels ock gymnasier, hvilka utgöras af fyra ettåriga klasser eller ringar samt ha till ändamål, förutom meddelandet af allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas;

att realskolan skall organiseras enhetligt utan undervisning i latin och i femte klassen avslutas med en afgangsexamen, innefattande profning i minst ett främmande språk samt medförande den kompetens, som framdeles varder af Kungl. Maj:t bestämd; samt

att gymnasiet, utgående från det i femte klassen af realskolan inhämtade kunskapsmättet och deladt på två bildningslinjer, realgymnasiet och latingymnasiet, skall så inrättas, att det i de båda högsta ringarna medgifver en viss valfrihet och å latingymnasiet för de lärjungar, som så önska, erbjuder tillfälle till undervisning i grekiska samt i fjärde ringen avslutas med en afgangsexamen.»

af herr *M. Sundström m. fl.* (motion n:o 195 i Andra Kam-maren):

»att vid en omorganisation af rikets allmänna läroverk den förändring göres i Kungl. Maj:ts förslag, att första klassen i realskolor och samskolor indrages samt att inträdesfordringarna till dessa skolor lämpas efter de i andra klassen af fast folkskola Litt. A genomgångna kurser;»

af herr *P. O. Lundell* (motion n:o 196 i Andra Kammaren):
att Riksdagen måtte i skrifvelse till Kungl. Maj:t hemställa, att ifrågasatt kompetens för tillträde till vissa tjänstebenor och specialskolor icke måtte bindas vid någon af Kungl. Maj:t eller eventuellt inrättad öfverstyrelse för läroverken anordnad examen, utan vid af vederbörande lärare i utfärdade afgangsbetyg gifna vitsord om vissa kunskapar och därmed vunnen allmänbildning; att för sådant afgangsbetyg måtte fordras godkända insikter blott i ett af de tre språken tyska, engelska, franska, och att genom särskilda föreskrifter må bestämmas hvad i öfrigt möjligen kan böra fordras för tillträde till särskilda tjänstebenor och specialskolor;

att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts förslag om inrättande vid de högre allmänna läroverken af en särskild afslutningsklass hredvid första årsafdelningen i eventuella gymnasier; samt

af herr *G. F. Gilljam* (motion n:o 42 i Första Kammaren) och herr *H. G. Hjärne m. fl.* (motion n:o 184 i Andra Kammaren):

att, i sammanhang med en eventuell förändrad organisation af rikets allmänna läroverk, vid fjorton högre allmänna läroverk, helst i stiftsstäderna och i Stockholm, måtte bibehållas en sexårig kurs i latin och en fyraårig kurs i grekiska, på sätt i den till läroverkskommitténs betänkande fogade bil. III närmare angifver.

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.

Utskottet hade på anförda skäl i *mom. a)* af föreliggande punkt hemställt,

»att Riksdagen må, med afslag å motioner af herrar Berg och Hammarlund, Sundström m. fl. och Lundell, i hvad de röra förevarande punkt och i de delar de afvika från propositionen, och med bifall till Kungl. Maj:ts förslag godkänna följande hufvudgrunder för en omorganisation af de allmänna läroverken:

att rikets allmänna läroverk skola vara af två slag, nämligen dels realskolor, hvilka bestå af sex ettåriga klasser och ha till ändamål att utöfver omfånget för folkskolans verksamhet meddela allmän medborgerlig bildning, dels ock högre allmänna läroverk, hvilka bestå af en sexklassig realskola och ett gymnasium med fyra ettåriga klasser eller ringar samt ha till ändamål, förutom meddelandet af allmän medborgerlig bildning, att grundlägga de vetenskapliga insikter, som vid universitet eller högre tillämpningsskola vidare utbildas;

att realskolan, utgående från inträdesfordringar, som ej öfverstiga det i första klassen af fast folkskola Litt. A. inhämtade kunskapsmättet, skall organiseras enhetligt utan undervisning i latin och i sjätte klassen avslutas med en afgangsexamen, inrättad i hufvudsaklig öfverensstämmelse med hvad af föredragande departementschefen till statsrådsprotokollet angifvits samt medförande den kompetens, som framdeles varder af Kungl. Maj:t bestämd; samt

att gymnasiet, utgående från det i femte klassen af realskolan inhämtade kunskapsmättet och deladt på två bildningslinjer, realgymnasiet och latingymnasiet, skall så inrättas, att det i de båda högsta

ringarna medgifver en viss valfrihet och å latingymnasiet för lärjungar, som så önska, erbjuder tillfalle till undervisning i grekiska samt i fjärde ringen avslutas med en afgångsexamen.»

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Herr Gilljam: Då i detta moment föreslås, att realskolan skall organiseras enhetligt utan undervisning i latin, har jag redan nu begärt ordet, ehuru jag egentligen icke borde uppträda, förrän mom. b) förekommer.

Jag har i min motion yrkat, att vid vissa läroverk undervisningen i klassiska språk skulle få fortgå uti det omfång den nu har. Min motion åsyftar visserligen förnämligast att framhålla nödvändigheten af att vid våra universitet måtte fortfarande kunna meddelas de insikter i klassiska språk, som äro nödvändiga för att vi skola intaga en värdig plats vid sidan af andra kulturfolk, men allra närmast har jag i detta ögonblick att påyrka, att man åtminstone vid vissa läroverk i fjärde och femte klasserna må bibehålla undervisningen i latin, emedan jag anser, att endast på detta sätt en tillräckligt säker och fast grund kan läggas för de klassiska studierna och den klassiska bildningen inom vårt land. Jag har nu funnit, att utskottet afslagit min motion, och detta i full öfverensstämmelse med den uppfattning i hit hörande frågor, som angifvits såväl i kommittéens betänkande som i Kungl. Maj:ts proposition.

Då jag nu går att anföra de skal, som enligt mitt förmenande tala till förmån för min anhållan, tager jag helst till utgångspunkt kommittéens framställning af det enkla skal, att kommittéen gifver mig en fullständig timplan eller fördelning af de särskilda undervisningstimmarne på de särskilda klasserna. Denna timplan är att betrakta såsom en kläm, som tydligt och klart framställer hvad man menar med de långa och många föregående framställningarne. Vidare skall jag med hänsyn till min uppgift för tillfället börja med en jämförelse mellan de nuvarande läroverkens tre första klasser samt reallinjens fjärde och femte klass å ena sidan och å andra sidan kommittéens realskolas fem nedersta klasser. Båda dessa grupper af klasser afse att lägga grund för det blifvande gymnasialstadiet och äro sålunda närmast förtjanta af en ingående jämförelse. Den, som studerat kommittéens betänkande, har tvefvelsutän funnit, att kommittéen med mycket omild hand berört de gamla bestämmelserna, medan den å andra sidan saknar hvarken blick eller uttryck för egna förslags förtäfflighet. Det kan vid sådant förhållande synas rätt underligt, att, då man kommer till slutet, man finner, att mellan nuvarande organisation inom det område jag nyss angifvit, och kommittéens afgifna förslag finnes in summa en skillnad af fem timmar. Således i medeltal räknadt en förändrad användning af en timme i hvar och en af ifrågavarande klasser eller i verkligheten dessa timmars fördelning närmast på hvardera af fjärde och femte klasserna. Den förändring kommittéen vidtagit består däri, att kommittéen tagit bort från nuvarande undervisningsplan tre timmar franska och två

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

timmar engelska. Den har fördelat dessa timmar så på den nya timplanen, att tyskan fått en ökning af en timme, geografi af två timmar, matematik af en timme och teckning af en timme. Skillnaden synes icke vara mycket betydande och föga ägnad att åstadkomma en fullständig förändring i karaktären af läroverkens nedre del.

Beträffande kommittéens åtgöranden att taga bort franska i nuvarande femte klassen, har jag ingen anmärkning att göra, då den hittills varande anordningen ur pedagogisk synpunkt lämnat åtskilligt öfrigt att önska. Det kunde icke vara så lämpligt att på detta stadium börja med engelska i fjärde och med franska i femte klassen. Jag har sålunda däremot ingenting att erinra. Men lämnar jag den pedagogiska hänsynen och går öfver till den praktiska, så ställer sig saken verkligen icke så litet annorlunda. Har man haft betänkligheter förut mot franskan ur en synpunkt, torde det hända, att man får betänkligheter mot dess borttagande ur en annan synpunkt. Om ett flertal af de lärjungar, som ämna afsluta sin skolgång med sjätte klassen, avslutningsklassen, kommer att i någon större grad begagna sig af det utaf kommittéen till häfdande af minoritetens rätt framställda förslaget, att franska skulle komma igen för dessa med två timmar i veckan inom femte klassen såsom frivilligt ämne och utom lässchemat samt med rätt att i stället få slippa teckning, så blir ju skillnaden ännu mycket mindre. Och jag hör till dem, som tro, att detta tillfälle till undervisning i franska kommer att begagnas rätt flitigt. Ty, mina herrar, franskan har lämnat så djupa spår efter sig i vårt språk och vår litteratur, att det kan dragas i tvifvelsmål, huruvida en svensk gosse eller svensk flicka, som fått en avslutad, afrundad skolundervisning, sådan realskolan är afsedd att meddela, huruvida, säger jag, en svensk gosse eller svensk flicka ännu kan få vara *absolut* okunnig — jag fäster hufvudvikten vid absolut — i kännedomen om de vanligaste franska ordens uttal och betydelse. Denna fråga skall få sitt svar under den närmaste framtiden. Men om jag har rätt i det påståendet, att flertalet af de lärjungar, som skola afsluta sin skolkurs med sjätte klassen, kommer att begagna sig af den frivilliga undervisningen i franska, då tror jag herrarne få medgifva, att skillnaden mellan nuvarande undervisningsplan och den af kommittéen föreslagna närmar sig till hvad på det matematiska språket heter ± 0 .

Af hvad nu anförts vill jag draga tvenne slutsatser; den ena är, att, så underligt det än låter, den gamla undervisningsplanen af kommittéen fått ett icke obetydligt förtroendevotum, ja, jag kan nästan säga, att med hänsyn till kommittéens premisser detta förtroendevotum måste betraktas såsom lysande. Den andra slutsatsen, jag vill draga, och som är af större värde, den är, att vi med förhoppning kunna motse resultatet af den nya realskolan, en förhoppning, som icke är grundad på löften och försäkringar, utan på en mångårig erfarenhet.

Men hvad jag närmast har åsyftat med denna min framställning, det är att få draga en tredje slutsats, som jag vill formulera på

följande sätt. Om kommittéen, som icke det minsta har afsett latinets fördelar och intresse, icke har kunnat åstadkomma någon nämnvärd förändring i vår hittills varande undervisningsplan i de fem lägsta klasserna, bevisar icke männe detta, att latinet hittills icke har utöfvat något menligt inflytande på den allmänna undervisningen i nederskolan? Och när nu allting är i det närmaste oförändradt, kan man icke våga påstå, att latinet i fjärde och femte klasserna icke heller hädanefter kan åstadkomma någon skada för de andra ämnena. Ty, mina herrar, icke lära vi dock hunnit så långt i — jag vill icke säga hvori — att vi kunna påstå, att under för öfrigt oförändrade förhållanden undervisningen i realskolan för gossen A. främjas därigenom, att gossen B. hindras från att läsa latin i fjärde och femte klasserna.

Men dessa båda klasser spela för latinet en mycket stor roll. Latinet är nu en gång sådant, att det kan läsas med både nöje och framgång af yngre gossar, så länge det gäller formernas inhämtande, under det denna uppgift passar mycket mindre tvenne år senare. Vidare behöfver latinet med nödvändighet, för att redan i skolan lämna ett fruktbarande resultat och vid universitetet en tillräckligt säker grund att bygga på, äfven en viss tid för att smältas. Det är således för latinet af icke ringa betydelse, att det får behålla sin nuvarande ställning. Inpassningen af latinet i fjärde och femte klasserna äfven efter det föreliggande förslagens nya anordningar är otroligt lätt. Det träder in i stället för engelska och teckning såsom hittills. Kostnaderna kunna icke vara så synnerligt stora, i synnerhet då det gäller att rädda eller åtminstone uppehålla en så pass viktig kulturgren. Jag har begärt i min motion, att vi skulle få behålla den gamla undervisningen i klassiska språk kvar vid 14 läroverk. Hade det syntts utskottet medföra för stora kostnader, och utskottet därför minskat antalet läroverk, skulle jag ändå hafva varit utskottet tacksam för sådant tillmötesgående. Jag har i min motion sagt, att dessa läroverk med en fullständigare latinundervisning *helst* borde förläggas till stiftsstäderna; och hade utskottet därvidlag vidtagit någon ändring, t. ex. företrädesvis utsett sådana stora läroverk, där på grund af lärjungarnes antal fördelning i parallellklasser är nödvändig, så hade kostnaden för den af mig förordade åtgärden kunnat blifva ännu obetydligare, stundom kanske ingen.

Jag kan här icke underlåta att vidröra något, som ofta återkommer icke mindre i kommittéens betänkande än i Kungl. Maj:ts proposition och utskottets utlåtande. Det talas om att latinet får lika bra hädanefter som förut. Då man frågar efter skälen härtill, får man, liksom äfven vid andra ämnen, höra mycket talas om läggning af ämnet, omläggning af ämnet, annan riktning för ämnet, om utgallring af vissa betydelselösa moment i ämnet o. s. v. Ja, om herrarne tro, att jag vill förneka alla förtjänster i kommittéens förslag, miss-taga sig herrarne betydligt. Jag kan vara mycket missnöjd med kommittéens betänkande på en och annan punkt och ändå erkänna

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

förtjänsterna i andra afseenden. Jag tror, att kommittéen vidtagit åtskilliga förbättringar i afseende å läroverkens inre arbete, om jag så får säga. Men dessa förändringar kunde hafva gjorts precis lika bra med den gällande anordningen som med den nya, och jag för min del har åtminstone icke upptäckt en enda sak, som är oförenlig med den gamla anordningen, men själfallet förbunden med den nya. Det står sålunda fortfarande fast, att genom de föreslagna förändringarna latinets liden mycket stor skada och det drager sedan i sin ordning grekiskan med sig.

Man är skyldig att tillgodose fördelarne äfven för mindretalet, så mycket mer som detta kan ske utan något men för den stora skara, som icke läser latin; men de äro icke heller så få, dessa, som skulle hafva fördel af att åtminstone få den grundläggande undervisning i klassiska språk, som förut meddelats i våra skolor. Utskottet hänvisar till en tabell i kommittéens betänkande. Denna tabell ådagalägger, att realisternas antal växer och latinarnes minskas. Detta förhållande var verkligen icke för mig obekant, och det är också därför jag inskränker min begäran till 14 läroverk. Efter den nuvarande ordningen har latinundervisning förekommit i de nämnda klasserna vid 33 högre och 20 femklassiga läroverk, d. v. s. tillsammans 53 läroverk. Efter den nya ordningen skulle dylik undervisning kunna förekomma vid 41 högre läroverk, och om man då i sin anhållan går ned till 14, synes man hafva fäst behörigt afseende vid minskningen af latinlinjens lärjungar, och för öfrigt vore det den lättaste sak att, om det visas vara öfverflödigt många läroverk af detta slag, taga bort det ena efter det andra efter sig företeende omständigheter.

Det är icke heller så få, som behöfva denna latinundervisning. Utskottet har talat om, åtminstone exempelvis, dem, som ämna ägna sig åt klassisk filologi. Ja, dessa äro verkligen icke så synnerligen många. Men vi hafva en hel grupp andra, nämligen dem, som ämna sig blifva präster. De utgöra väl icke ett så obetydligt antal. Vi hafva vidare att tänka på dem, som ämna ägna sig åt den historiska vetenskapen. En historiker, som icke kan pröfva en romersk eller grekisk källa själfständigt, han företer en halfhet såsom vetenskapsman, från hvars olägenheter han aldrig kan lösgöra sig. På samma vis förhåller det sig med en filosof, som icke kan bilda sig ett eget omdöme om hvad Plato eller Aristoteles i ett visst diskuteradt fall rätteligen må anses säga. Det är en filosof, som icke skall försöka intaga någon rangplats bland vetenskapsmännen.

Jag tycker verkligen därför, att den nuvarande ordningen hade bort kunna åtminstone tolereras såsom en öfvergångsanordning. Departementschefen har med lofvärd försiktighet på flera andra ställen talat om att han för närvarande icke ville gå längre, utan ville låta erfarenheten fälla utslaget beträffande de motsatta åsikterna. Hvarför icke äfven här bruka samma försiktighet? Det hade väl dock varit lätt att låta latinets och grekiskans komma i åtnjutande af samma

förmån, och det saknades ingalunda anledning till ett sådant mera försiktigt tillvägagående. Såväl Riksdagens skrifvelse af 1899 som det yttrande i läroverksfrågan, som afgafs af tre sakkunniga, och sedan tre reservationer i läroverkskommittéens betänkande angåfvo ett uppslag just till en dylik öfvergångsbestämmelse. Man svarar mig: »enhetligheten». Ja, realskolans enhetlighet utan latin, det är, som vi veta, ett uttryck, som i dessa dagar har mycket stor användning. Enhetlighet är en förträfflig sak, men den får dock begränsas af hänsyn till det mål, som är afsedt att vinnas. Det är hänsynen till målet, som skall vara bestämmande för mig, då det gäller att afgöra, när ett läroverk bör taga sin början, när det bör sluta, och huru arbetet inom detsamma skall anordnas och fortgå. Om två goda vänner fara från Stockholm, den ena för att söka plats i Linköping och den andra i Karlstad, är det ju alldeles tydligt, att de icke kunna få följas åt längre än till Katrineholm, såvidt de icke vilja förfela målet för sin resa.

Det har också talats om att en bättre språkkoncentrering skulle vara möjlig genom den af kommittéen föreslagna planläggningen. I realskolan har kommittéen, liksom Kungl. Maj:t och utskottet, icke föreslagit mer än tre språk: modersmålet, tyska och engelska, och om några lärjungar i stället för engelska vilja läsa latin, blir det icke mer än tre språk *för hvarje lärjunge*, och det är väl hufvudsaken, icke huru många språk förekomma inalles uti ifrågavarande läroverkstyp.

Slutligen har det talats om den organiska förbindelsen med gymnasium. Ja, den är ju viktig. Huruvida kommittéens och Kungl. Maj:ts därpå grundade förslag i det fallet uppfyller alla befogade önskningsar, därom kunna tvifvelsmål hysas. Efter den föreslagna ordningen kommer latinnet att inträda i nedre sjätte, franskan i öfre sjätte, grekiskan i nedre sjunde. Jag tror, att man skall få leta i vår föregående skollagstiftning efter motsvarighet till något dylikt. För att göra en jämförelse med den nuvarande ställningen, så vill jag påpeka, att vid uppflyttningen till gymnasium behöfva realisterna icke börja med ett enda nytt främmande språk. Latinarne ha att välja mellan engelska och grekiska, hvartill kommer, att de, som valt grekiska, två år derefter kunna, om de så önska, medtaga engelska såsom frivilligt ämne. Man måste medgifva, att i detta afseende har den gamla anordningen en afundsvärd fördel framför det nya förslaget. Men det är icke nog med detta, mina herrar, utan nu först, men också nu först, kommer verkliga latinnet att utöfva ett *menligt* inflytande på reallinjens anordning. Den, som studerat kommittéens betänkande, den vet, hvarför det icke finnes franska i första ringen på realgymnasium. Det är helt enkelt latinets inträde på latinlinjen, som hindrar en anordning för franskan, som i och för sig hade varit alldeles naturlig och väl behöflig. Franskan har nu fått den lotten att med latinnet dela de onödiga krigskostnaderna i striden om läroverkens ombildning.

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorganisa-
tion af de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

Ja, mina herrar, jag har ovanligt länge upptagit herrarnas tid, och jag tror, att jag kan lofva, att det aldrig skall ske vidare i samma mått. Men jag har ett litet tillägg ännu att göra, innan jag slutar, och det gäller utskottet. Det har anfört tre skäl mot min motion. Två af dessa skäl har jag redan berört. Det återstår mig endast det sista. Utskottet har förklarar, att det icke synes utskottet lämpligt, eiler rättare, att det synes utskottet betänkligt att påtvinga lärjungarne en dylik vidgad undervisning i latin. Jag vädjar till kammaren, om det i min motion finnes ett uttryck eller en vändning, som går i den af utskottet antydda riktningen. När utskottet i enlighet med Kungl. Maj:ts proposition på ett och annat ställe föreslagit, att ett läroverk skall hafva fullständigt latینگymnasium, anser utskottet, att det då *tvingar* de blifvande lärjungarne vid detta läroverk att läsa latin? Jag har föreställt mig, att utskottet i sådana fall menar, att det vill bereda lärjungarne tillfälle att läsa latin. Något så tokigt har jag aldrig kunnat tänka på som att söka tvinga lärjungarne att läsa latin. Jag känner mycket väl, att vår tid har till utmärkande kännetecken icke att tvinga folk att läsa latin, utan snarare att tvinga folk att *icke* läsa latin. Jag känner nog den förödande vind, som för närvarande ohejdad far fram öfver de klassiska studiernas och den klassiska odlingens af oss förut omhuldade och i många länder ännu väl skyddade fält. Jag har velat markera min olika ställning och uppfattning i detta afseende. Jag har med min motion velat bevara till slut en ståndpunkt, som jag alltid och på grund af erfarenhet har intagit. Jag har nu utträttat hvad jag kunnat göra genom att underställa min motion utskottets pröfning. Den har befunnits för lätt. Jag förstår därför alltför väl mina utsikter, men icke dess mindre ämnar jag att yrka bifall till min motion.

Herr Nyström, Johan Fredrik: Den sista ärade talarens kärlek för latinets är känd, och den är en mycket naturlig och lätt förklarlig sak. Hans högstämde slutord påminde verkligen om den siste skalden i Geijers skaldestycke med detta namn, då denne kastar en blick tillbaka på tider, som gått, och finner dem bättre än den tid han lefver uti.

Emellertid skall jag bedja att få söka något litet framhålla andra synpunkter för denna frågas behandling, synpunkter, som kanske mera äro hämtade från våra dagars lif än från en gången generations tänkesätt och åskådning. Jag skall till grund för denna min betraktelse be att få lägga nämnde talares egen motion för att upptaga de argument, som där framhåller för latinets bevarande i skolorna, och något pröfva dem jämte ett och annat, som den ärade talaren tillade under sitt muntliga anförande.

Den ärade talaren började sitt anförande med att säga, att den närmaste afsikten med motionen var att stärka de klassiska studiernas ställning vid universiteten. Samma tankegång finnes också i motio

nen, där på sid. 2 framhålles, att hufvudsakliga afsikten med motionen är syftet att göra några af våra läroverks larjungar dugliga till kommande vetenskaplig verksamhet inom detta område. Detta resonemang är för mig ganska märkvärdigt och nära nog obegripligt. Motionären synes förutsätta, att studenten, då han kommer till universitetet för att där välja studiebana, skulle låta bestämma sig af något så tillfalligt och obetydligt, som om han lart ett ämne i skolan litet längre eller kortare tid. Det är fullkomligt ohistoriskt, detta påstående, ty så har det aldrig varit. Våra förnamsta vetenskapsmän hafva utmärkt sig i vetenskaper, i hvilka de aldrig i skolan inhämtat en rad. Linné hade aldrig i skolan läst botanik, och Berzelius hade aldrig i skolan läst kemi, och ändå blefvo de stora vetenskapsmän hvar och en på sitt område. Påståendet, att några klassiska filologer icke skulle kunna uppstå, såvida de icke finge två års större skolstudier i latin, är mig alldeles obegripligt. Det är icke sådana synpunkter, som bestämma den unge mannen, då han väljer sin studiebana. Han får i alla fall fyra års studium af latinska språket. Han hinner under dessa år åtminstone få tillräckligt intresse för detta språk för att kunna med ledning af detta intresse ägna sig däråt vid universitetet, om han finner skäl till det. Såväl i motionen som i det anförande, vi nyss åhört, har motionären påstått, att det skulle vara en dryg tidsuppföring för den, som vid universitetet skall läsa latin, att till universitetet uppskjuta en del af det man fordom lart i skolan. Jag ber dock att få påpeka, att under nuvarande förhållanden är det ganska vanligt, att en realist, som kommer till universitetet utan all kunskap i latin, kompletterar latin på ett år. Det är alltså 6 års latinstudium, som kan koncentreras till ett års studium vid universitetet. Då kan man lätt räkna ut, huru många månader behövas för att vid universitetet ersätta $\frac{1}{3}$ -del af denna tid.

Den föregående talaren har vidare sagt, att just dessa 2 år i fjärde och femte klasserna äro särdeles ägnade och passande att inlära grammatiken, ty latinet är ett språk, som skulle fordra, att grammatiken, åtminstone formläran, inläres på den tiden. Det finnes, såsom herrarna veta, språk med ännu rikare formlära än latinet, och som man aldrig läser i skolan, utan som först studeras vid universitetet, och det är icke kändt, att de, som ägna sig åt dessa språk, äro mindre hemma däri än de som ägna sig åt latinet äro hemma i sitt språk.

Motionären har vidare i sitt anförande nyss sökt påpeka, att det icke blott är klassiska filologer, som behöfva latin, utan en hel mängd andra vetenskaper.

Ja, detta är nog sant. Men då få dessa skaffa sig just den art af språksstudier, som de för sin vetenskap behöfva.

Hvad prästerna angår, tror jag icke det är så synnerligen mycket latin en präst i våra dagar behöfver för sina teologiska studier, åtminstone om han icke vill gå till djupare vetenskapliga studier i ämnet. Det finnes visserligen en del latinska definitioner och sådant i deras läroböcker, men en fyraårig kurs i latin bör väl sätta dem i

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

stånd att öfversätta sådana stycken, såsom också tydligt framhållits i statsrådets uttalande i saken. En historiker behöfver ovillkorligen latin och grekiska för att kunna afgöra tvistiga frågor, säger man. Ja, det behöfver han visserligen, om han ägnar sig åt den klassiska historien, men för oss svenskar skulle det kanske vara väl så lämpligt att ägna oss åt ryska historien, och då behöfver man ryska minst lika mycket som latin och grekiska i förra fallet, Jag tror alltså, att en historiker, som ägnat sig åt en viss bransch af historien, måste i första rummet lära sig det språk, hvarpå detta lands historia är skrifven. Detta är en nödvändig sak. Det är en praktisk fråga, och hvar och en får skaffa sig dessa nödvändiga språkkunskaper, då han kommer till universitetet. På samma sätt med filosoferna. Jag tror visserligen i likhet med den föregående talaren, att, då hela den moderna filosofien ytterst är baserad på den grekiska, det är absolut nödvändigt för en grundlig filosof att kunna grekiska, men icke är det nödvändigt för andra, som gå i våra skolor och som icke skola blifva filosofer *ex professo*, att läsa så mycket grekiska blott för dessa blifvande filosofers skull.

Den siste talaren sade äfven, att latinet har icke skadat skolbildningen och kunde därför få stå kvar. Ja, mycket gärna, om det vore möjligt. Men förhållandet är, att den moderna civilisationen för med sig en hel del nya saker, som vi ovillkorligen måste lära och i hvilka skolorna måste bibringa kunskaper. Man måste därför på något vis skaffa rum för dessa i skolorna, och det kan icke gå på annat sätt än att gallra ut något, som kan anses vara minst nödvändigt af hvad som fordom lästes. Om man går igenom skolornas läroämnen, finnes intet annat att välja på vid denna utgallring än de klassiska språken. Därmed stryka vi icke bort något af den klassiska kulturen, såsom den siste talaren ville göra gällande och som äfven påståtts i hans motion. Det är icke meningen att nu göra ett attentat mot den klassiska kulturen, utan det är något helt annat det gäller. Det är fråga om, huruvida våra gossar skola läsa latin i fjärde och femte klasserna eller icke, och härpå beror icke den klassiska kulturen. Denna kultur är nog en af grundvalarna för vår närvarande kultur, men vi veta mycket väl, att det icke är den äldsta grundvalen för denna kultur. Romarna och grekerna hafva hämtat mycket af sin kultur från äldre kulturfolk, såsom semiter och egypter, och sedan har hvarje nytt tidevarf tillagt nya moment. Att det skulle vara af särskild vikt att veta den insats, som romare och greker gjort, men af mindre vikt att känna de stora insatser, de moderna folken gjort i kulturen, förstår jag icke. Det är icke en skolfråga, utan en lärdomsfråga att kunna afgöra, huru mycket och hvad i vår nuvarande kultur är romersk, grekisk, fransk eller engelsk insats; detta är en sak, som icke hör till elementarbildningen. Den klassiska kulturen, för så vidt den duger till något — ty det finnes mycket klassisk kultur, som visat sig oduglig att bygga på — har inkommit i vår nuvarande kultur, och då lärjungen får del af

vår nuvarande kultur, får han, äfven om han icke vet det, del af så mycket af den klassiska kulturen, som har bestått profvet. Vill han veta mera om denna sak, då har han vetenskapligt intresse, och då får han genom vetenskapliga studier tillfredsställa detta intresse. Det är tydligtvis icke att afstänga vårt folk från studiet af klassiska källor att inskränka studiet af latin med två år, ty det kommer i vårt land alltjämt som hittills att finnas en mängd, som skall ösa direkt ur de klassiska källorna. Vi komma icke att sjunka i de klassiska vetenskapsmännens ögon genom att borttaga dessa år, ty det är icke på dem, som de klassiska studierna och den klassiska vetenskapen äro baserade, utan det måste vara på något helt annat. Jag kan så väl förstå, att en hel del af dem, som själfva studerat latin i skolorna för många år sedan, tror, att detta är icke förhållandet. Latinet har redan så rubbats i skolan, att, såsom herr statsrådet alldeles riktigt framhållit, det icke vidare är någon klassisk bildning, som meddelas i skolorna, utan helt enkelt konsten att öfversätta latin och grekiska någorlunda. Men så var det icke vid ett längre tillbaka liggande tidsskede; då lästes mera latin, då hade latinet en helt annan betydelse för skolan än i våra dagar, och de gamla herrar, som voro med på den tiden och som minnas hvilket gagn de hade af det då bedrifna grundliga latinstudiet, äro naturligt nog fortfarande vänner af latinet i skolan och måste vara böjda att sätta det lika högt som undervisningsämne nu som i sin egen ungdom, ehuru förhållandena helt och hållet ändrats. Men dock betviflar jag, att det ens på deras tid varit så synnerligen nöjsamt, som den siste talaren sade, att för gossar i fjärde och femte klasserna läsa latin. Det nöje, detta studium medförde vid de åren, har, såsom vi veta, fått uttryck i ett ganska känt rim:

»Grammatica latina
lär gossarna att grina»,

och jag tror icke, att nöjet af latinstudiet för dessa 13- å 14-åriga gossar är större nu för tiden, än som det var under den tid, hvars praktiska erfarenhet tagit sig uttryck i denna vers.

Den föregående talaren framhöll med mycken skärpa, att den förändring, han begärt, nämligen att man vid endast 14 läroverk skulle bibehålla latin i nuvarande utsträckning, icke är så svår att rangera. Han underlät emellertid i detta sammanhang, såvidt jag kunnat fatta, att vidröra det skal mot detta arrangemang, som anförts af kommittén och som refererats på sid. 26 i utskottets betänkande. Vi skulle, om hans förslag ginge igenom, få två typer af latinskolor: en, där man började latin i fjärde klassen, och ett latingymnasium, där man började därmed först i sjätte klassen. Detta blir naturligtvis något ytterst egendomligt och besynnerligt. Sannolikt skulle latinexamen i bägge fallen medföra samma kompetens, ehuru med olika förstudier. Det blefve något egendomligt och skulle medföra ett tvång för vissa skolors lärjungar att läsa mer latin än de och

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

deras målsmän kanske önskade. Vål har talaren opponerat sig mot, att han ville på något sätt tvinga folk att läsa latin, men såsom utskottet och äfven kommittén påpekat, innebär den af honom föreslagna anordningen i realiteten ett dylikt tvång, ty i dessa 14 städer bleive de, som ginge i skolorna, tvungna att läsa latin redan från fjärde klassen. Visserligen hafva de ett refugium, nämligen att be- gifva sig till en annan stad. Men herrarne förstå, att om föräld- rarna bo i dessa städer med latinläroverk eller i deras närhet, kommer något sådant icke i fråga, utan då få gossarne hellre börja latin i fjärde klassen, och detta blir att tvinga dem till något, som kanske strider mot gossens böjelse eller hans föräldrars önskan. Kommittén har också påpekat, att äfven om dessa A-läroverk utrustades med både realexamen och realgymnasium, skulle det medföra ungefär liknande olägenheter, såsom herrarne kunna se på sid. 26 i utskottets utlåtande.

Jag kan således för min del icke annat än anse, att såväl Kungl. Maj:ts som utskottets därpå grundade förslag äro väl befogade. Vi måste, såsom jag redan anmärkt, följa med tiden i de fall, då den eljest skulle gå förbi oss och vi komma att stå efter. Vi skola icke följa med allt i tiden — det vill jag icke vara med om — men då det gäller något så centralt som tidens egen kultur, måste vi följa med, ty vi kunna där icke stå kvar på en gammal ståndpunkt. Vi måste i våra skolor hafva in en hel del realia, som hittills icke spelat så stor roll för skolan eller den allmänna bildningen, men som i våra dagar äro absolut nödvändiga. Och då det kan ske på ett så moderat sätt, som här föreslagits, genom att minska latin- läsningen med två år — i fjärde och femte klasserna — då latinets ändå får sig tilldeladt fyra år, under hvilka gossen hunnit större förståndsutveckling, då studierna dessutom under dessa fyra år skola läggas på mera praktiskt sätt, än hittills varit vanligt, är det sannolikt, att den, som lämnar skolan, skall på dessa fyra hafva inhämtat lika mycket, som man förut gjorde på sex år, nämligen det, som varit afsikten med den nuvarande latinbildningen, d. v. s. konsten att öfversätta latin, ty något annat är det icke skolans uppgift att bi- bringa i våra dagar, och denna uppgift kommer säkerligen att fyllas lika bra hädanefter som hittills. Jag ser sålunda icke någon risk uti det förslag, Kungl. Maj:t framställt. Jag ser rakt ingen fara vare sig för våra klassiska studier vid universiteten eller för att vi skulle afstänga oss från den klassiska bildningens urkällor och ej heller några andra af de faror, som framhållits af den föregående talaren. Jag får därför, herr talman, yrka bifall till utskottets förslag i denna punkt.

Herr Säve: Det är nog icke utan en viss sinnets beklämning, som flera af oss gamla elementarlärare yttra oss i dag, då det gäller att för långliga tider fastslå en skollagstiftning, hvars blifvande frukter man icke har i sin makt att förutse. Man vet hvad man har, men man vet icke hvad man får, och det nya innebär i sig

många steg ut i det obekanta. Jag tycker, att vi känna oss till mods ungefär som vännerna af det gamla indelningsverket, då det var fråga om dess borttagande. Här förefinnes en jämförelsepunkt med detta: det gäller äfven nu spörsmålet, om man skall bevara det gamla, som företrädesvis afsett att utbilda ett mindre tal för att göra detta så öfvadt som möjligt, eller om man skall taga det nya, som riktar den hufvudsakliga uppmärksamheten på de djupare leden, bland hvilka man vill låta bildningen tränga så vidt omkring som möjligt. Tanken på de senare har nog länge varit bestämmande för de flesta af oss och alltså hafva på senare år allt flera och flera af oss gått öfver till reformvännerna. Men nog förtuse vi, att det inom en följande, från oss ej alltför aflägsen tid skall komma att inträffa, att spetsarna bland den bildade allmänheten skola sjunka. Må vi då åtminstone få lefva i det hoppet, att miljön skall något höjas!

Vådor förefinnas för visso. Det är nog så, att den moderna bildningen, som vi äro så stolta öfver, har tre stora källflöden, det ena är nationellt germanskt, det andra kommer från den kristna kyrkan, men det tredje har gått ut från det gamla Hellas och Rom. Intet kulturfolk kan bortse från dessa tre bildningskällor vid ordnandet af sin allmänna undervisning, och vi kunna det ej heller i Sverige. Därmed vill jag visst icke hafva sagt, att alla skola läsa latin. Ty det värdefullaste i den antika kulturen har så gått in i den moderna kulturen, så införlivats med denna, att man måste, om man söker förvärfva sig en viss allmänbildning, om ock omedvetet, upptaga i sig dessa antika bildningselement, äfven om man ej läser latin eller grekiska. Men å andra sidan är det nödvändigt, att det finnes en stamtrupp i vårt land, som åt de klassiska språken ägnar ett grundligare studium, ty utan detta skall vårt folk förlora sambandet med de stora kulturfolken på ett mycket viktigt bildningsområde.

Men, säger man, latin och grekiska äro döda språk. Ja, på sätt och vis, men i själfva verket är detta blott en half sanning. Vi skola komma ihåg, mina herrar, att romarne eröfrat världen icke en gång, utan tre gånger: de hafva eröfrat den i forntiden med sina svärd, under medeltiden med sin kyrka och i nyare tiden med renässansen och humanismen, denna humanism, som på 1500-, 1600- och 1700-talens vetenskapliga odling satt sin karakteristiska stämpel. Och är det icke i själfva verket så ännu, att latinet ideligen ljuder till oss? Höra vi det icke, då vi besöka de offentliga biblioteken, talar det icke till oss från massor af folianter på bokhyllorna, talar det icke till oss från manuskriptsamlingarna i statsarkiven, talar det icke till oss från de yppersta alstren af vår egen svenska litteratur, från våra stora skalder och prosaister, som visserligen icke använt det latinska tungomålet, men som just under studiet af de gamla klassiska mönstren lärt sig uttryckets skönhet?

Huru man än vill se saken, gifvet är, att det hos oss finnes många, för hvilka ett tidigare studium af latin och grekiska är

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

ombärligt. Den förste talaren erinrade om teologernas talrika krets. Det finnes många andra: vi hafva filologer, historieforskare, arkivforskare, fornforskare, rättslärde, för hvilka en grundligare förberedande bildning i skolan i de klassiska språken och särskildt i latinet är nödvändig.

Nu är frågan den: kan den nya skolplanen tillgodose dessas behof? Nog tror jag, att den väl tillgodoser många bildningsgrenar i vårt land; för dem, som ämna söka inträde i de tekniska fackskolorna eller i militärskolorna, eller som ämna gå den medicinska vägen, eller som ämna fullfölja sina studier i den filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion, tror jag, att det är mycket väl beställt. Men hurudan blir förberedelsen för dem, som ämna bedriva sina studier inom de juridiska och teologiska fakulteterna eller inom den filosofiska fakultetens humanistiska sektion? För dem blir förhållandet ett helt annat. Nu har den förste talaren framhållit såsom sin uppfattning, att bristerna i det nya skulle kunna afhjälpas, om man låte vid 14 allmänna läroverk fortfarande bibehållas en sex-årig kurs i latin och en fyra-årig kurs i grekiska. Jag delar helt och hållet hans tankar om de klassiska språkens betydelse, men jag kan icke vara med om det slut, hvartill han kommit. I detta fall står jag på utskottets ståndpunkt. Jag är nämligen öfvertygad om, att det icke finnes någon möjlighet att inom Riksdagens kamrar kunna genomföra den förändring i organisationen, som den ärade talaren för sin del påyrkat. Andra Kammaren betraktar latinfrågan såsom för länge sedan utdebatterad, och majoritetens inom denna kammare åsikt i detta ämne är väl känd. Riksdagens skrivelse 1899 framhöll också i själfva verket, att Riksdagen med hänsyn till enhetligheten i nederskolan och möjligheten för målsmännen att för sina myndlingar uppskjuta valet af bildningslinje verkligen önskade, att de klassiska språken skulle uppflyttas från nederskolan, fastän Riksdagen därmed icke ville säga sitt sista ord, utan önskade öfverlämna åt en kommitté att ytterligare utreda frågan och föreslå den definitiva lösningen af densamma.

Och huru är det med den stora allmänheten, med målsmännen själfva? Skulle de känna sig tillfredsställda med den lösning, herr Gilljam föreslagit? Jag betviflar det. Det förhåller sig nog så, att de fleste af de målsmän, som låta sina myndlingar gå på latinlinjen, göra det därför, att det är nödvändigt för desse att gå på denna linje för att vid universitetet kunna aflägga den examen, som fordras för att de skola få en viss anställning i statens eller kyrkans tjänst, och för hvilken examen latinet är oundgängligt. Men de föredraga nog, dessa målsmän, att skicka sina myndlingar på en sådan linje, där af kunskapsmått i latin och grekiska fordras det minsta. Nog vet jag, att det å andra sidan finnes många målsmän, som skulle vilja bibehålla den nuvarande ordningen. Men dessa äro icke samlade på de punkter, där de 14 A-läroverken skulle upprättas; de äro glest kringspridda i vårt land, och det naturliga för dem är att skicka

sina gossar till det läroverk, som ligger dem närmast, därtill tvingade af ekonomiska och lokala skäl. Och hvad beträffar de målsmän, som hafva sina bostäder på eller i närheten af de ställen, där A-läroverken skulle upprättas, så tror jag, att de skola blifva ganska missnöjda, icke därför att deras gossar skulle tvingas att läsa latin, men därför att de skulle tvingas att läsa *mera* latin och grekiska, än andra gossar på andra orter behöfde göra.

Nu frågar man: finnes ingen möjlighet att åstadkomma den rättelse man afser med dessa A-läroverk? Jo, det finnes en, och det är för att fästa uppmärksamheten på den, jag tillåtit mig att här mot den del af betänkandet, som berör organisationsplanen, framkomma med en liten reservation. Denna gäller valfriheten. Kommittén har hållit mycket på denna valfrihet, emedan det varit nödvändigt för kommittén att på kursplanen medtaga så många ämnen som möjligt. Den gamla tiden hade sina fordringar och den nya tiden kommer med sina; man kan icke bortse från någon af dessa, ty alla äro berättigade, och följden är, att man både på latinlinjen och på reallinjen i gymnasialafdelningen måst medtaga icke mindre än tolf särskilda undervisningsämnen. Nu är det uppenbart, att det icke låter sig göra att bereda lärjungarne en nöjaktig, än mindre god undervisning i så många ämnen på en gång. Det blir en trängsel af ämnen och hvarje ämne måste naturligtvis på timplanen få sig tilldeladt ett begränsadt antal timmar. Härigenom omöjliggöres en studiernas koncentrering, och öfveranstängning inträder lätt. Kommittén har då valt den utvägen att öfverlämna åt målsmännen eller myndlingarna själfva att på gymnasiets två högsta afdelningar få bortvälja ett eller två ämnen efter eget val. Detta låter ju tilltalande, ty härigenom kan öfveranstängning förebyggas, men jag tviflar på, att någon studiernas koncentrering härmed skall åstadkommas. Oafsedt detta, så har det frivilliga valet med sig en fara; det blir en lockelse för våra gossar att bortvälja sådana ämnen, som förefalla dem svåra eller mödosamma, och detta är en farlig lockelse. Jag tror, att man på detta sätt lägger ett hyende under vekligheten och bekvämligheten. Vi skola uppfostra våra gossar till män, som i lifvets strider icke rygga tillbaka för de svårigheter, som kunna möta dem, men vi skola icke upplostra dem till veklingar. Det är dock fara värdt, att så blir fallet, om de under pojåkåren frestas att rygga tillbaka, ja, rent af af skolstadgan uppmuntras att rygga tillbaka, då några svårigheter möta. Och koncentrationen i studierna vinnes icke på detta sätt genom valfriheten. Koncentrationen vinnes blott genom att sådana ämnen borttagas, som hänga mindre väl tillsammans med de ämnen, som för hvarje särskild linje måste betraktas som hufvudämnen. Därför har jag tänkt mig, att saken skulle kunna ordnas på det sättet, att man genomförde en ämnenas fördelning på gymnasialstadiet efter deras organiska samband. Gymnasiets linjer äro i verkligheten tre: en latinlinje med grekiska, en latinlinje utan grekiska och en matematisk-naturvetenskaplig linje.

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Man skulle då äfven genomföra ämnesfördelningen på de särskilda linjerna med speciell hänsyn till dessa linjers olika uppgifter, ty deras uppgifter äro verkligen olika. Dessa uppgifter äro nämligen bestämda af de olika grupper af högre tillämpningsskolor och universitetsfakulteter, för hvilka gymnasiet närmast skall förbereda. Det synes mig alldeles uppenbart, att den reala linjen t. ex. skall förbereda för de tekniska högskolorna, krigsskolorna, de medicinska studierna och den filosofiska fakultetens matematisk-naturvetenskapliga sektion. Det synes mig naturligt, att latinlinjen utan grekiska skall förbereda för den juridiska fakulteten, och latinlinjen med grekiska för den teologiska fakulteten och den filologiska fakultetens humanistiska sektion. Hvarför icke, då man vill åstadkomma en studiernas koncentration, lägga ämnesfördelningen så, att hvarje särskild linje får distinkt och väl för sig afvägda de ämnen, i hvilka eleven behöfver grundligare kunskaper, så att han har nytta af dem för den studieväg, han sedan skall beträda. Genom en sådan studiebegränsning sluppe man också från denna öfverklagade öfveranstängning. Härigenom beredde man sig en möjlighet, som icke nu förefinnes, att kunna stärka de naturvetenskapliga och matematiska studierna inom reallinjen. Genom denna begränsning blefve det äfven möjligt att öka timtalet i latin och grekiska för dem, som fortsätta på latinlinjen med grekiska. Jag tror, att denna åtgärd vore vida att föredraga för den klassiska bildningens målsmän i vårt land framför upprättandet af ett visst antal A-läroverk, hvilka endast ett mindre antal af landets ungdom blefve i tillfälle att uppsöka.

Det är på en sådan utväg jag i min reservation velat peka. Men då jag nu icke yrkar på bifall till denna, sker det därför, att jag icke anser det lämpligt eller politiskt klokt att här yrka på några förändringar i de föreslagna hufvudgrunderna för de allmänna läroverkens organisation. Jag önskar nämligen, att organisationsfrågan nu skall blifva löst och att den skall lösas på sätt här i betänkandet föreslagits. Och jag gör det icke därför, att jag är så synnerligen förtjust i den nya anordningen — det torde herrarna hafva funnit af hvad jag yttrat — utan därför, att om skolfrågan nu faller, så måste den ovillkorligen snart änyo upptagas, och vi hafva då icke någon utsikt att kunna få en så pass konservativ lösning som i detta förslag. Att den för visso komme att blifva vida radikalare, därom kan man göra sig en föreställning, om man närmare studerar de reservationer, som åtfölja betänkandet.

På grund af hvad jag haft äran anföra, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr Törnebladh: Utan tvifvel hade den förste talaren rätt uti att den nuvarande läroverksorganisationen visst icke fungerat så illa, som mången föreställer sig, men då man nu ställes inför afgörandet af denna fråga, så, antingen man vill det eller icke, måste

man taga hänsyn till Riksdagens skrivelse 1899 och hvad som ligger bakom Riksdagens då gjorda uttalande. Riksdagen har uttryckligen betonat önskvärdheten af att få en afslutning vid en ålder af 15 eller 16 år eller omkring den nuvarande sjetje klassen och att denna afslutning borde bekräftas medelst en examen medförande ett visst slags kompetens. Bakom detta uttalande ligger otvifvelaktigt den åsikt, som man på många håll hört framställas om olägenheterna af det nuvarande systemet. Dessa olägenheter — jag vill nu icke gifva uttryck åt allt hvad i den vägen framkommit och förekommit mer eller mindre okritiskt — i synnerhet mera — kunna sammanfattas eller innefattas i tre särskilda punkter, därutinnan förändringar önskas, på det att våra läroverk måtte kunna få komma i åtnjutande af ett större förtroende och för att de skola verka mera fritt och obehindradt och kunna utveckla sig inifrån.

Man har klandrat först och främst, att våra läroverks organisation medvetet eller omedvetet syftar till studentexamen. Nåja, det kan ju i viss mån vara riktigt, och det är klart, att studentexamen, efter hvilken anordningar i några fall blifvit gjorda, utöfvat ett visst inflytande ofvanifrån, och att den afslutning, som inträffat vid femte klassen, trots de vilseledande siffror som framdragits, icke har varit så stor, som man från början åsyftade. Den har framför allt förekommit vid de läroverk, där klasserna icke varit mer än fem, men i det hela har man iakttagit, att afgangen från läroverken har rättat sig mera efter tillfälliga omständigheter än efter en på förhand förberedd plan eller vissa afsikter, och den, som haft att göra med skolundervisningen en längre tid, har under hvarje dag eller åtminstone hvarje läsår fått den erfarenheten för sig befäst, att det oftast är tillfälliga omständigheter, som föranledt lärjungarnes afgang ur den ena eller andra klassen. Men därmed må nu vara huru som helst, det är gifvet, att om man skulle kunna åstadkomma en genomtänkt och väl förberedd afslutning på ett mellanstadium, skulle det vara en fördel för läroverken.

Vidare har det klagats mycket öfver, att valet mellan bildningslinjerna skett för tidigt. Valet har varit uppskjutet till fjärde klassen, men man tycker, att äfven detta är för tidigt, och det kan ju icke nekas att mången far eller målsman är ganska oviss om, hvart han skall skicka sin son, ty han vet icke på förhand, om han skall idka studier inom det humanistiska facket, eller inom det naturvetenskapliga facket eller uti praktiska ämnen med besittning af en tillräcklig portion allmän bildning. Detta är en olägenhet, och framför allt har det *känts* såsom en olägenhet, och det är kanske just detta, som i många fall framkallat missnöje med det nuvarande.

Slutligen har såsom en tredje anklagelsepunkt mot läroverken andragits, att trängseln af ämnena är för stor äfven för nederskolan och framför allt trängseln i språk. Ja, man har ju i dessa dagar, liksom förut, sett påståenden framkomma, att det vore nog med *ett* språk i nederskolan, och egendomligt nog har man tänkt sig, att det

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

språket äfven skulle kunna börja något senare än i den lägsta eller näst lägsta klassen. Därvid har man, ganska olyckligt för resten, åberopat exempel från Amerikas Förenta stater. Ja, men dessa hafva ett folk till en mängd af 80 millioner, hvilka tala sitt modersmål, och som dessutom utöfver hela världen finna personer, som tala samma språk. Det folket står på intet vis i samma ställning som vårt svenska, ett litet folk, men som vill vara ett kulturfolk och endast kan vara det under förutsättning, att den ungdom, som skall utvecklas att vara ledande, förvärfvar sig fullt tillräckliga och grundliga kunskaper äfven i de andra kulturfolkens språk. Detta är den stora skillnaden och denna kunskap kan ej förvärfvas så hastigt. Det finnes ingen kungsväg till geometrien och det finnes ingen kungsväg till språken, om man skall kunna tolka det främmande språket, såsom man bör göra det, och icke genom mer eller mindre pålitliga öfversättningar, hvilka lämna ungdomen fullständigt oförmögen att fatta huru en sak egentligen tager sig ut på ett främmande språk och huru dess alster rätteligen skall tolkas. Därför fordras en allvarlig träning i språket och, så vidt jag icke är alltför illa under rättad, har man på senare tider gjort högst betydande framsteg i sättet att meddela ett främmande språk från början, så att man kombinerar vid undervisningen däruti det mera praktiska med det grundligt skolmässiga. Skall man nu få fortgå på den vägen, så behöfs tid, och sannerligen är den föreslagna tiden här icke för mycket tilltagen. Detta har nu varit anledningen, hvarför ett språk har blifvit elimineradt såsom obligatoriskt på nederskolans plan, nämligen franska. Jag skattar det språket högt och såsom bildningsmedel i skolan, framför allt på dess högre stadium, mycket högt. Men man kan icke underlåta att vid en blick på franskans ställning se, att början med franskan i femte klassen, särskildt för dem som skola utgå därifrån, har varit på samma gång för litet för språkets inhämtande som för mycket för de andra språken och de andra ämnena. Valfrihet har man tänkt sig skola införas, och det är mycket sannolikt, att den kommer att i större eller mindre mån användas. Men i afseende å valfriheten bör man icke göra sig för stora föreställningar om dess betydelse, ty valfriheten må taga sig så bra ut som helst, teoretiskt sedt, så tager den sig sannerligen icke lika bra ut vid ordnandet af skolarbetet. Det kan ju ske till en viss grad och med kompenstationer, men det är ingen lätt sak att genomföra detta, man må på papperet därom skriva så mycket som helst.

Hvad nu latinets studium beträffar, finnes väl ingen, som kan misstänka, att jag underkänner det språkets betydelse äfven såsom uppfostrande, och om det vore möjligt att genomföra en anordning, där de klassiska språken finge en gynnad ställning vid vissa läroverk, skulle detta otvifvelaktigt af mig hälsas med glädje. Men jag har icke kunnat vara med om att framställa något yrkande därom af skäl jag nu går att framlägga.

För det första, det må nu vara ett realistiskt skäl, finnes det icke ett tecken till utsikt att i närvarande stund kunna i Riksdagen genomdriva en sådan anordning. För det andra, om Riksdagen verkligen skulle kunna förmå sig att gå med på en sådan sak, huru länge tron I, mina herrar, att en dylik anordning finge vara i fred, med den förmåga man nu har att klandra allt hos vår undervisning, yrkande framför allt på mera enhet i undervisningsplanen, så att just möjligheten att komma in uti ett läroverk icke göres alltför mycket beroende af ett tillfälligt vistande uti den ena eller andra staden eller att valet infaller för tidigt? Om en sådan anordning skulle vidtagas, fruktar jag alltså, att den alltför snart skulle klagas bort och möjligen yrkanden drifvas på ett sådant sätt, som reservanterna i kommittén framställt, d. v. s. att göra gymnasium 3-årigt med nederskolan gemensam ända till sjette klassen och A-läroverk i somliga städer. Följden däraf skulle möjligen blifva, att gymnasierna komme att beslutas såsom tre-åriga, nederskolan såsom gemensam, men A-läroverken komme att falla bort. Men då föredrager jag att få behålla kvar gymnasierna såsom 4-åriga, hvarigenom åtskilligt kan åstadkommas, om än icke allt, som man skulle kunna önska. Om man kunde tänka sig, att latin vid åtskilliga läroverk, offentliga eller privatskolor, lästes från t. ex. andra klassen, ställde sig förhållandet väsentligt olika. Jag kan knappast tänka mig detta annat än vid ett privatläroverk, men jag vill dock erinra därom, att den privatskola, där latinet ingick i undervisningen redan från början, har af eget initiativ funnit sig böra frångå det och ställa sig lika med öfriga läroverk, en följd af en gifven böjelse till anslutning till befintliga skolformer, en böjelse, som icke minst fått inträde i afseende å våra flickläroverk, som i så mycket hafva imiterat gosskolorna, utan att det kanske alltid varit berättigadt.

Den undervisning i latin, som kommer att meddelas i de högre fyra klasserna, d. v. s. nedre sjette och följande, kan naturligtvis icke blifva lika grundlig som den, hvilken tager sin början i fjärde klassen. Men lyckligtvis för denna ändring har nu på senare tider latinundervisningen i viss mån reformerats så, att den blifvit allt mindre och mindre formalistisk, men i stället riktat sig allt mera på litteraturkännedom och en god öfversättning till modersmålet i vida högre grad än förut ägde rum, då särskildt den latinska temaskrifningen spelade en så stor roll. För en grundlig kännedom af den klassiska forntiden och af dess litterära produktion är naturligtvis det gamla sättet i viss mån att föredraga, men under nuvarande förhållanden måste man försöka att åstadkomma det mesta möjliga, och den nya metoden för latinundervisningen har redan länge och framför allt i fråga om läroverkens högre klasser vunnit gillande och erkännande, och jag smickrar mig att härtill hafva i någon mån medverkat, nämligen till framhållande af modersmålets stora betydelse vid sidan af latinet.

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

Jag tror sålunda, att åtskilligt här kan uträttas, om man också skulle önska att det vore mera. Men hvad jag framför allt i detta ögonblick håller på, det är att skolfrågan behöfver en lösning. Den har nu länge stått på dagordningen, och skolfrågan är icke ensam en undervisningsfråga utan på samma gång en organisationsfråga och en löneruleringsfråga jämte mycket annat, och alla dessa olika moment af skolfrågan hafva blifvit med hvarandra så sammankedjade, att de icke kunnat skiljas åt. Det är därför jag fruktar, att man genom sönderbrytande af det framlagda organisationsförslaget skulle riskera att få det hela sönderbrutet, hvilket efter mitt förmenande vore mycket olyckligt. Att hoppas är, att, om den nya organisationen blifver genomförd, skolan skall kunna utveckla sig inifrån och säkrare än den kanske förut kunnat det, utsatt som den nu i många år varit för ständiga angrepp. Ty, mina herrar, utvecklingen inifrån är och förblifver dock det viktigaste. Lärarnes förmåga att undervisa och lärjungarnas att mottaga undervisningen, och icke blott att mottaga utan äfven själfverksamt bidra till att denna liksom kommer in i deras kött och blod, detta är hvad som skall göra skolans framtid, och det låter sig icke fullborda med mindre lärarnes villkor förbättras. Men det kan icke ske, utan att förtroendet till skolan återvänd. Och om jag visserligen icke kan dela den föreställningen, att det på skolans område någonsin skulle kunna blifva ett stillestånd — det vore icke heller lyckligt — kan jag dock hoppas, att efter ett tämligen enhälligt antagande af denna skolanordning det skall finnas så pass mycket förtroende hos allmänheten, att skolan skall kunna verka lugnt och stilla och på så sätt bidra till vår ungdoms utveckling bättre, än den kanske under den gamla formen, som jag dock skattar högt, skulle kunnat göra.

Jag yrkar bifall till det nu föredragna momentet a).

Herr Törner: I likhet med den föregående talaren får jag öppet erkänna, att jag hyser den allra största vördnad för latinstudiet, men jag tror, att latinundervisningen, på sätt den numera bedrifves, förlorat den uppfostrande betydelse den hade i gamla dagar. Som bekant började denna undervisning då redan i första klassen och hade sin särskilda betydelse såsom underlag för språkstudierna i allmänhet och såsom formellt bildande. Men i och med detsamma detta språk framflyttades till tredje och sedermera fjärde klassen, förlorade det sin gamla och förnämligaste betydelse, såsom ett för språkbildningen och den formella bildningen grundläggande språk, och fick en alldeles särskild fristående ställning. Undervisningen däruti får nu bedrifvas på samma sätt som i öfriga skolämnen. Att då vilja försöka fasthålla vid detta ämnes bibehållande, om än icke vid alla, så åtminstone vid 14 läroverk med sexårig kurs anser jag för min del vara föga skäl till i förhållande till de stora svårigheter och kostnader, hvilka därmed äro förknippade. På sätt den föregående talaren framhållit, bör latinstudiet numera bedrifvas på sådant sätt, att man lär

sig öfversätta från latin till svenska muntligen och skriftligen. Men, säger man, om så framdeles skulle blifva förhållandet, hvilket skadligt inflytande skall det då icke hafva på universitetsstudierna för dem, hvilka skola ägna sig åt den filologiska eller teologiska banan. Jag tror icke, att det skall medföra någon fara för den blifvande filologen, om han ej får läsa latin i skolan mera än fyra år, ty om han har anlag för detta studium och har vid läroverket fått lära sig de första grunderna, lär han nog vid universitetet efter afslutade studier blifva en lika god filolog efter en fyraårig latinkurs i skolan, som om latinkursen varit sexårig. Detta är min fullkomliga öfvertygelse, hvarför jag icke heller kan annat än instämma i Kungl. Maj:ts och utskottets förslag, att, sedan en gång latinstudiet kommit på den punkt, där det nu befinner sig, göra undervisningen i latin fyraårig och i grekiska två-årig.

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Men jag har icke endast begärt ordet för att säga detta. Jag har nämligen icke kunnat underlåta att fästa mig vid utskottets tillstyrkan af Kungl. Maj:ts förslag, att realskolan skall afslutas med en så kallad realskoleexamen, och icke heller har jag vare sig i utskottets betänkande eller i Kungl. Maj:ts förslag kunnat finna något egentligt skäl som talar för behofvet eller nyttan af en sådan examen. Jag vet icke hvartill det skall tjäna att onödigtvis inquietera och möjligen delvis öfveranstränga gossarna i sjetten klassen, ty detta skulle lätteligen blifva följden af en realskoleexamen. Hvarför skola de icke kunna erhålla sina dimissionsbetyg från denna klass utfärdade af lärarne och efter en vanlig afslutningsexamen i skolan och hvarför skola de icke med dessa betyg i handen kunna vara lika fullt kompetenta för de platser, hvilka afses med en dylik examen, som om denna äger rum i närvaro af två vittnen utsedda af stadsfullmäktige, det ena vittnet kanske af landstinget eller af någon annan myndighet? Hvad har det väl för värde och betydelse, att denna examen afläggas i närvaro af dessa personer, då i allt fall de betyg, hvilka komma att utdelas till abiturienterna, ändå gifvas af skolans lärare på grund af det sätt, hvarpå lärjungarna i allmänhet skött sig i skolan. Examen kommer icke att i och för sig utöfva något inflytande på betygets art, enär, såsom äfven af departementschefen påpekats, om ynglingen på grund af någon tillfällig oro eller examenskänsla visar sig mindre bra, detta icke får verka afgörande vid betygssättningen, som naturligtvis måste vara beroende af huru lärjungen skött sig i skolan. Men hvartill behöfs då denna examen? Följden måste blifva den, att dessa femton- och sextonåringar under sista delen af eller kanske under hela sista läseterminen plågas af oro vid tanken på den blifvande examen och fruktan att icke vara fullt hemma i de kurser, som de i det ena eller andra ämnet genomgått i skolan. De komma att läsa och plugga hela dagarna, ja, kanske äfven taga nätterna till hjälp af fruktan, att examen skall bestämma betygen. Jag kan för min del icke förstå, hvartill detta skall tjäna.

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

Nu tröstar oss departementschefen med att examen icke ifrågakommer mer än enda gång, nämligen vid afgangen från sjetten klassen. Men detta är just det värsta, att examen skall ske på detta stadium, där lärjungarna hvarken i fysiskt eller intellektuellt afseende äro så utvecklade som uti de högre klasserna. Detta hjälper icke upp saken, efter hvad det synes mig åtminstone.

Nu anföres såsom skäl mot de framställda klagomålen i afseende å denna examen, att den hygieniska myndigheten, medicinalstyrelsen, i sitt utlåtande förklarar dessa farhågor vara betydligt öfverdrifna. Ja, men den medicinska fakulteten vid Uppsala universitet har uttalat sig annorlunda och anser en sådan examen vara i hygieniskt afseende olämplig. Fakulteten afstyrker alltså denna examen, och den ena myndigheten må väl kunna tillmätas lika stor betydelse som den andra. Säkert är att alltid kommer en del af de unga examinanderna att öfveranstängas och oroas af en sådan examen. Och icke nog därmed. Med en examen anordnad på detta sätt och under en dylik kontroll kommer ovillkorligen att följa undervisningens planläggning på ett särskildt ofördelaktigt och annorlunda sätt än om den icke funnes, i det afseende att undervisningen kommer att bedrivas till stor del med fästadt afseende på denna examen. Det kan ju icke blifva samma lugn och jämna utveckling i undervisningen, när man känner sig ha piskan öfver sig.

Nu återopade omständigheter hafva för mig den vikt, att jag helst skulle sett kompetensen efter genomgångna sex klasser i realskolan vinnas genom dimissionsbetyg utfärdade utan särskild examen af skolans lärare på grundvalen af, huru de respektive lärjungarna förhållit sig uti de föregående klasserna. Den ifrågasatta afgangsexamen, i sig själf utan värde, kan medföra mycken skada och stora olägenheter.

Något yrkande har jag icke att framställa, och det skulle väl för öfrigt föga gagna, men jag har ansett det vara min skyldighet att uttala mina farhågor för denna examen.

Herr Billing: Då herrarne med stor uppmärksamhet åhört en af oss ohjälpligen efterblifne, vår universitetskansler, kan jag ju egentligen icke begära att herrarne skola vilja höra på en till af dessa efterblifna.

Jag kunde därför också sakna anledning att uppträda. Jag skall emellertid ej inlåta mig på några pedagogiska frågor, utan jag ber endast att till protokollet få antecknad, att jag instämmer uti herr Gilljams pedagogiska resonemang, som verkligen ej blifvit på något sätt vederlagdt af de följande talarne.

Då nu denna läroverksorganisation skall genomföras, så känner jag det som en tillfredsställelse att i vissa punkter tillhöra minoriteten. Härmed vill jag ej hafva sagt, att jag ej erkänner, att det föreliggande förslaget har verkliga och i vissa riktningar ganska stora förtjänster. Jag erkänner, att från den utgångspunkt, man hade, har

förslaget genomförts med stor logisk klarhet. Jag erkänner också, att man i detta förslag har i åtskilliga hänseenden gått fram med en måttfull besinning och ej låtit sig dragas med af allehanda ytterlighetsyrkanden. Sådana hafva framkommit under de förberedande förhandlingarna angående kommitténs förslag både från det ena och det andra hållet, och sålunda föreligga också uti åtskilliga af de detta betänkande vidfogade reservationer. Jag skall här endast nämna en af de afvägar, som kommittén undvikit och efter kommittén regeringens. Till dem, som i framtiden komma att behandla läroverksfrågan, när nya förslag komma, vill jag nu säga ett varningens ord: sen till att man ej gör våra folkskolor till förstugor för allmänna läroverken och sen till att ej de allmänna läroverken göras till blotta annexer till folkskolorna! Det föreligger ett bestämdt program i det nu nämnda syftet, och dettas förverkligande anser jag vara fördärfeligt för de allmänna läroverken och än mer för våra folkskolor, eller åtminstone för 95 % af dem. Sådant som förslaget nu föreligger, önskar jag det därför framgång i alla väsentliga punkter och skulle anse det såsom en skada, om det ej i dessa dagar blefve antaget.

Härmed har jag nu ej sagt, att jag är nöjd med alla dess bestämmelser. Till en och annan fråga återkommer jag vid senare i betänkandet förekommande punkter. Här kan jag ej annat än uttala några reflexioner, som ju antagligen komma att sedan rubriceras såsom ett liktal eller en likpredikan öfver de klassiska studierna.

Det råder mycket god öfverensstämmelse mellan Riksdagens skrifvelse år 1899 samt kommitténs och sedan regeringens och utskottets förslag. Riksdagen gaf receptet, kommittén gjorde sedan tillblandningen, och att dessa myndigheter varit så ense, kunde ju sägas vara mycket lugnande och rekommenderande. Det skulle väl kunna anses såsom ett bevis på att förslaget måste vara mycket förträffligt, när så många vise män varit ense därom. Ja, det kan ju så vara, men betydelsen af denna enighet förringas däraf, att det är egentligen samma personer, som i första akten uppträdt såsom läkare och skrifvit receptet och i andra och följande akterna såsom apotekare gjort tillblandningen. Detta minskar den rekommendation, som eljes kunde anses ligga i denna enighet.

Men, mina herrar, ära den som äras bör. Här är en och annan, som i likhet med mig var ledamot af 1890 års Riksdags särskilda skolutskott. De minnas nog en ganska märklig stund i detta utskott. Vi hade kommit öfverens, som vi tyckte, ganska väl hela tiden, men så i allra sista stund sköts där in på en punkt två små ord och de orden voro »*under villkor*». Löneregleringen! Ja, under villkor att latinet flyttades till sjätte klassen! Det var den stora födelsestunden i vår svenska pedagogiska historia. Det är de orden »*under villkor*», som drifvit fram hela denna stora organisation, och när de svenska läroverkens historia skall skrivas, må då ej historien glömma den, som satte in de orden »*under villkor*», ty den mannen var den störste reformatorn i våra svenska läroverks historia. Det är alldeles för-

Aug. Hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

underligt, hvad detta villkor verkat i rent pedagogiskt hänseende. Aldrig har väl något skäl i en diskussion varit så öfvertygande som de orden: »under villkor», ty då de flesta förut voro så eniga, allra mest inom läroverkskollegierna, om att det var så nyttigt att läsa latin — de orden »under villkor» stämde om hela den pedagogiska uppfattningen, och det skall ingen undra på att dessa ord utöfvat tryck. Jag har velat erinra om år 1890, så att man ej skall förgåta utgångspunkten för denna stora reform, och ingen skall förneka, att det, som drifvit fram detta ärende, är ej de pedagogiska synpunkterna utan löneregleringen. Det är ej de pedagogiska anordningarna, som åstadkommit att man anser löneregleringen böra gå igenom, utan det är önskan om lönereglering, som öfvertygar om de pedagogiska anordningarnas förträfflighet. Detta tycker jag bör antecknas, så att man ej står här och spelar komedi och menar, att man kommit till en ljus och klar uppfattning om undervisningssättet. Nej, man är öfverens om att man måste hafva en lönereglering, och då blir den andra anordningen också acceptabel.

Ja, understrykandet af de här nämnda orden »under villkor» har nu blifvit nästan — jag vill ej säga en dogm, ty det tycker jag är ett för vackert ord — utan ett axiom. Det har blifvit ett axiom, att snart sagdt alla brister i våra läroverk skulle afhjälpas, bara folk sluppe att läsa latin eller bara de sluppe att läsa latin förrän i sjätte klassen. Jag är fullkomligt säker på, att äfven en stor del af Riksdagens ledamöter ej behöft se mer än den punkten »latin ej förrän i sjätte klassen», förrän de sagt »det var en bra reform», — och så var saken klar. Man har ansett, att det för våra pojkar intill 16 år vore till allra största fördel att de vore absolut bakteriefria från all klassisk kunskap, rent fria, så att det ej fanns ett spår af latinbesmittelse hos dem. Nu tror jag ju ej på den saken och ej heller på de försäkringar, som här gifvits, att det skall blifva ungefär lika bra med latinstudiet hädanefter som hittills. Åh nej, så mycket få vi väl säga, att ett grundskott är gifvet åt studiet af latin och grekiska. Det skola vi väl ej försöka att dölja, utan vi skola helt enkelt säga: det var nödvändigt; för att få tid för andra ämnen, måste vi göra på det sättet. Vi hafva ej kunnat undgå det, men nog är ett grundskott gifvet åt studiet af latin och grekiska.

Af språken är det väl engelskan, som skall komma i stället för latinet. Ja, jag kan ej annat än tycka, att latinstudiet hädanefter kommer att lida af engelska sjukan. Det kommer att likna ett sådant där blekt, utmärgladt barn, som lider af engelska sjukan. Hvad grekiskan beträffar, är den ännu mycket sjukare. Den kan väl ej rubriceras på annat sätt än såsom rent dödssjuk. Nå, det kanske ej är så stor förlust med det! Ja, jag skall ej fortsätta med hvad herr Gilljam anfört, men den rent praktiska följden kan dock ingen förneka, särskildt för allt hvad teologiska studerande heter. En af två följder är alldeles nödvändig hädanefter för dem: antingen att de få en afgjordt sämre humanistisk underbyggnad än de hittills fått,

eller också att deras studietid vid universitetet måste afgjordt och ej obetydligt förlängas, hvilket för dem betyder så mycket mer, som de öfver hufvud taget äro fattiga. Hvad sedan den minskning i den klassiska bildningen beträffar, som vårt folk nu skall komma att underkastas, så är det ej godt att uppskatta den. Det kan ej nekas, att den klassiska litteraturen är en af hufvudkällorna för vår bildning. Jag vill endast säga, att jag icke tror, att vi nu kunna på något sätt beräkna, hvilket inflytande tilltappandet af den källan kommer att hafva, icke så mycket på den närmaste generationen som på följande generationer. Icke på den närmaste, ty där finnes ännu så mycket kvarlefvor efter dessa språks studium, att vi ännu till en tid komma att lefva under inflytandet af dem, men vänta till dess ett par generationer gått och källorna väsentligt tilltärpts! Jag tror ej att följderna skola *visa* sig, ty man förlorar synen för sådant, men följderna skola dock finnas.

Vår högre svenska kultur står i den allra närmaste förbindelse med den klassiska. Det var ej förgäfvos som våra två största skaldar, Tegnér och Runeberg, båda voro lärare i grekiska och hade grekiska till hufvudstudium. Och icke endast detta, den undersökning, som gjorts många gånger och särskildt i år eller i fjol, har visat, till hvilken utsträckning och till hvilket djup Tegnér's och Runeberg's skaldskap sammanhänger med deras klassiska studier. Men än mer — det är ingen af oss, som ej rönt inflytande af de klassiska studierna; i alla herrarnes tankegång ingår mycket, som kommit från det hållet, fastän man ej reflekterat öfver hvarifrån det kommit. Äfven till dem, som aldrig läst vare sig latin eller grekiska, har det tillförts på tusen olika vägar. Tilltärpas nu källorna, så finns det väl ännu så mycket kvar, att det tillströmmar något litet under en och annan generation — men sedan?

Emellertid faktum är faktum, och det är ingenting vidare att göra åt den saken. Dock, jag tycker verkligen att man kunnat göra så mycket, att man hade gått till mötes den önskan, som framträdtt i herr Gilljams motion. Jag tycker att det hade regeringen kunnat göra, och jag tycker också att det hade utskottet kunnat göra. De skäl, som anförts mot denna motion, vill jag ej fränkänna all giltighet, men jag kan ej komma från, att de äro mera försvarsskäl för en åtgärd än skäl, som bevisa att det ej kunde vara både lämpligt och riktigt att gå in på den vägen, som herr Gilljams motion anvisar. Jag tycker, att man kunnat göra det, först och främst för sakens skull och sedan — det kan ju synas vara något oförsynt, men det må dock sägas — kanske också en smula af försyn mot dem, som hade denna önskan, mot hela minoriteten i denna fråga, hvilken minoritet väl ej består af de mest bullersamma men ej heller af de minst erfarna på detta område. Jag tycker, att om också en del olägenheter varit förbundna härmed, man kunde hafva visat oss — minoriteten — som ändå icke är alldeles obetydlig, den hänsynen att bifalla detta yrkande. Man hade kunnat göra det för att mildra,

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

jag vill ej säga bitterheten, men smärtan af den öfvergång, som nu skall göras. Däraf hade ingen tagit skada, men öfvergången hade gjorts betydligt mjukare. Jag kan ej här annat än anföra ett enkelt citat från det där fruktade latinska språket. Det heter: *ve victis*, ve de besegrade, ingen skonsamhet mot dem!

Nu skall jag ej vidare inlåta mig på denna fråga. Jag vill blott tillägga ett par ord. Man har fäst stora förhoppningar vid real-skoleexamen. Jag önskar innerligt, att de förhoppningarna måtte realiseras, men jag tror det ej. Jag tror, att denna examen kommer att få sin vackraste plats på papperet. I afseende å den föreslagna gången af undervisningen skall jag endast säga, att då man nu föreslår, att man skall begynna med latin i sjätte klassen, med franska i sjätte öfre och grekiska i sjunde nedre, d. v. s. begynna tre så svåra språk år efter år, så kan väl ingen annat än anse detta såsom något betänkligt. För min del säger jag, att jag är glad att jag icke har någon son, som skall läsa språk på den fasonen.

Som sagdt, jag har ej någon annan önskan, än att den kungliga propositionen måtte i all hufvudsak godkännas, och därför skall jag också yrka bifall till den nu föredragna punkten.

Herr statsrådet von Friesen: Den siste talaren har påmint oss om den stund i denna kammare år 1899, då frågan gällde den Riksdagens skrifvelse, som blef utgångspunkten för det nu föreliggande förslaget. Han har erinrat om att de män i denna kammare, som då ville i denna skrifvelse äfven hafva något med om A-läroverken, stannade i minoritet, och han har rätt däri. Han säger, att det var en ganska aktningvärd minoritet, och det vill jag i alla afseenden erkänna. Det var visserligen några och sjuttio röster i majoriteten och några och trettio i minoriteten, men röster böra ej endast räknas utan äfven vägas, och i minoriteten sutto framstående ledamöter af denna kammare. Bland dem var äfven den förste ärade talaren i dag, för hvilken öfvertygelse och för hvilken klara och lidelsefria sätt att framlägga sin öfvertygelse jag ända från min barn-dom haft en synnerlig aktning och vördnad. Men han skall också erkänna, att den läroverkskommitté, som med anledning af Riksdagens skrifvelse då tillsattes, verkligen tagit hänsyn till hvad denna minoritet velat. Ty denna kommitté har presterat en utredning om möjliga A-läroverk, så beskaffad att den förste talaren kunnat göra denna utredning den äran att i sin motion hänföra sig just till den. Men kommittémajoriteten stannade vid att icke tillstyrka införandet af sådana A-läroverk, och i denna fråga skiljer jag mig fortfarande — liksom jag då gjorde — från den förste talaren. Då kommittén skulle taga itu med frågan, förelåg också ett förslag, utarbetadt af några af dåvarande departementschefen särskildt tillkallade sakkunnige, hvilket förslag upptog en sex-klassig nederskola med examen efter sjätte klassen, i hvilken examen alla skulle vara med, där ofvanpå ett tre-årigt gymnasium och vidare inrättandet på åtskilliga

ställen af A-läroverk, d. v. s. läroverk med latin och grekiska på det gamla sättet. Detta förslag kom äfven under kommitténs pröfning, men kommittén var till öfvervägande del af den åsikten, att det vore synnerligen farligt att minska gymnasiet till treårigt. Däri låg, ansåg man, en allvarlig fara för den högre bildningen. Gymnasiet borde framför allt bibehållas fyraårigt, och hellre ett fyraårigt gymnasium med likformiga läroverk öfver hela riket än ett treårigt gymnasium med några A-läroverk till.

Från det förslaget har också den förste talaren tagit afstånd, men han säger, att man mycket väl kan hafva ett fyraårigt gymnasium och ändå börja med latin i fjärde klassen på några ställen. Naturligtvis låter sig detta göra, och kommittén har äfven pröfvat den frågan, men det har befunnits förknippadt med mycket svåra olägenheter, och dessa olägenheter äro framhållna både af kommittén och af mig i mitt yttrande till statsrådsprotokollet. Det är sant hvad den siste talaren sade, att det delvis är samma personer, som äro med i frågans olika skeden. Ja, det kan jag ej hjälpa, men jag måste vidhålla min åsikt i frågan. Det är för det första en ganska stor svårighet att komma med olika läroverkstyper på olika orter i vårt vidsträckta land, ty det medför, att därför att lärjungar händelsevis bo på ett ställe, måste de lämpa sig efter en viss läroplan. Det har visserligen anmärkts, att till samma sak tvingas de, om ett gymnasium endast har latinlinje eller reallinje, men det är dock att märka, att hvarken kommittén eller Kungl. Maj:t i afsevärd mån föreslagit inrättandet af nya läroverk med endast en linje, utan man har i hufvudsak bibehållit status quo, och enligt utskottets förslag skulle status quo öfver hela linjen komma att bibehållas. Det är endast ett fåtal läroverk, som hafva blott en linje, och deras antal har minskats allt mer och mer. Skulle åter t. ex. fjorton läroverk börja med latin i fjärde klassen, så skulle ju i ganska afsevärd mån ett visst system påtvingas lärjungarne i vissa trakter, och öfvergången från sådana läroverk till andra och vice versa skulle försvåras.

Man har vidare ansett, att det är för liten skillnad mellan latinets börjande i fjärde och i sjätte för att motivera en sådan organisation.

Man har dessutom med rätta framhållit, att om man tänker sig sådana läroverk inrättade i alla stiftsstäder, så komme föräldrar där att så småningom med mycken kraft fordra, att äfven de endast fyraåriga latinkurserna skulle erbjudas vid samma läroverk. Då man ser huru latinlinjen minskas och reallinjen ökas, kan man i annat fall med skäl antaga, att en dylik anordning skulle ytterligare försvaga latinlinjen och ytterligare öka reallinjen, eller också tvingades man att inrätta både latinlinje på det gamla sättet och på det nya sättet samt äfven en reallinje vid sådana läroverk. Här af skulle uppstå i någon mån ökade kostnader. Detta betyder ju mindre, men därigenom skulle det uppstå en villervalla i undervisningen, som komme att blifva ganska svår.

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.*
(Forts.)

Nu har kommittén föredragit att föreslå öfver hela riket läroverk med fyra års latin och två års grekiska. Latin och grekiska — så har kommittén resonerat och så resonerar äfven jag — äro i våra dagar gymnasieämnen. Det fanns en tid, då latinet var grundvalen för all god och solid bildning, men latinet i fjärde klassen spelar ej mera den rollen. Latinet och grekiskan behöfvas i våra dagar för vissa lärda banor, och därför bör det grundläggas i gymnasiet. Jag vill ej påstå, att man med en fyraårig latinkurs i gymnasiet skall nå *samma* resultat som med en sexårig kurs, men jag påstår, att skillnaden är mindre än som motsvaras af de två åren, och detta af flera skäl. För det första därför att valet sker senare. För det andra därför att valfrihet införes, hvarigenom de, som vilja, kunna under de sista åren mera kraftigt ägna sig åt latin och grekiska. Vidare också därför, att nu skulle införas en mera praktisk metod för undervisningen, då man har klart för sig, att målet i latinet är att kunna reda sig med en medelmåttigt svår latinskt författare och i grekiskan att kunna göra undan det värsta och det svåraste i det språket, nämligen elementerna, särskildt formläran. När latinet väljes vid inträdet i fjärde klassen, kommer en massa pojkar med på latinet, som icke borde komma dit, men som, sedan de kommit dit par force des choses, drifvas med in på gymnasiet och där i ganska hög grad hindra studiet för de andra, både därigenom att de öka antalet och därigenom att de äro de mest obekväma och besvärliga. Om latinet börjas i sjätte klassen, skulle den olägenheten ovillkorligen minskas, ty pojkarna äro mera mogna i sjätte klassen än i fjärde klassen, och det anser jag vara en bland de största fördelarna, att man skulle komma ifrån den där olyckligt tidiga valpunkten i fjärde klassen. Den förste talaren sade, att om två personer skola fara, den ene till Linköping och den andra till Karlstad, de ej kunna följas åt längre än till Katrineholm, utan att de där måste skiljas. Ja, det är alldeles riktigt, men olyckan är, att om det är gossar i fjärde klassen, så veta hvarken de eller deras föräldrar, om gossarna skola till Linköping eller till Karlstad, och det gör, att en massa pojkar fara till Linköping, som egentligen borde komma till Karlstad, och tvärtom, och det är icke bra.

Ja, svarar den förste talaren med sin lugna uppfattning; det kommer nog att hända äfven när skilsmässan sker i sjätte klassen. Naturligtvis, men mindre ofta, ty i sjätte klassen veta både föräldrar och barn icke obetydligt bättre än i fjärde klassen, hvart det skall bära hän. Den fyraåriga latinkursen kommer då att i öfvervägande grad väljas af sådana, som hafva fullt medvetande af att de behöfva latinstudier. Ännu mer kommer grekiska i sjunde klassen att med fullt medvetande väljas endast af dem, som verkligen vilja studera grekiska. Detta kommer att i någon mån minska den skillnad, som uppstår mellan de nuvarande läroverken och de blifvande i fråga om dessa ämnens studium. Detta är en synpunkt, som noga måste beaktas. Den kan naturligtvis understrykas mer eller mindre, men ett

faktum är, att det förhåller sig på detta sätt, och för mig, som varit lärare under trettiofyra år af min lefnad och däraf rektor i aderton år, är det nogsamnt kändt, hur ytterligt svårt det är att träffa detta val vid inträdet i fjärde klassen, huru föräldrar rådfråga lärarne, huru lärarne ofta nog stått alldeles rädlösa, och äfven, det måste jag erkänna, huru de ej så sällan valt galet. Ty om det är fråga om en pojke, som skall sluta skolan om något år, är det ju bättre om han kan engelska än latin, och den »engelska sjuka», han därigenom får, är alls icke farlig.

Det är af dessa och af andra skäl, med hvilka jag nu icke vill trötta kammaren, som man här vidhållit förslaget om *en* läroverkstyp. De särskilda sakkunniges yttrande gick ju visserligen ut på, att latinet och grekiskan vid ett visst antal läroverk skulle blifva bättre tillgodosedda, men vid andra däremot latinet undanskjutas och grekiskan helt och hållet uteslutas. Men grekiskan är dock ett nödvändigt ämne för dem, som skola blifva präster, enligt hvad allmänt anses, och deras universitetsstudier skulle ju ökas ganska mycket, om de icke läste någon grekiska i skolan. Hafva de åter där gjort undan den grekiska formläran och litet till, så är det värsta föret öfverkördt. Skulle man nu endast vid vissa läroverk hafva grekiskan med och vid andra icke alls, så vore det mycket illa ställt.

Kommittén har därför trots det vara bättre att behålla latinet och grekiskan vid alla läroverk, men göra dessa ämnen till hvad de i vår tid äro, nämligen gymnasialämnena. Dessa ämnen äro visst icke obehöfliga, utan det är i hög grad önskvärdt, att de finnas kvar i skolan, men på gymnasiet och icke i nederskolan. Därigenom har nederskolan blifvit enhetlig och likartad för samtliga lärjungar. Och detta är icke endast en fras. Det kan blifva en fras. Reformen kan, som en talare yttrade, blifva en reform på papperet, men det kan hvarje reform, om den icke klokt och riktigt och med tillbörlig kraft genomföres. Därom skall jag be att få yttra mig längre fram och i ett annat sammanhang.

Jag vill nu icke uppehålla tiden med att bemöta åtskilliga detaljer. Att här rifva upp den gamla latinfrågan med alla därmed sammanhängande spörsmål kunde ju vara mycket lockande, om tiden det medgäfvde. Men jag tror, att jag gör riktigtast uti att inskränka mig till hvad jag i detta afseende redan sagt. För närvarande vill jag endast tillägga ett par saker.

Det har här talats om att man i stället för att införa valfrihet under gymnasiets båda sista år borde föredraga att uppdelas gymnasiet i tre linjer. För min del tror jag, att valfriheten, sådan den här är föreslagen, kommer att verka betydligt bättre. Det blir trassligt med tre olika linjer och svårt att ordna undervisningen, då man väl också borde uppgöra olika timplaner för de tre linjerna. Ty naturligtvis var det den talarens mening, som yttrade sig därom, att latinet och grekiskan skulle tilldelas flera timmar på en af linjerna. Något skulle måhända kunna göras i den riktning, han antydde, men nog tror jag

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

*Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)*

att man bör bibehålla valfriheten i det skick, den här blifvit föreslagen, och jag tror, att våra gossars studier därigenom skola blifva mera själfständiga under de båda sista gymnasialåren, hvilket bör hafva det goda med sig, att de icke äro för mycket skolgossar, då de komma till universitetet, på samma gång de tro sig vara mogna. Det måste gifvetvis vara bättre, att de under de båda sista åren få ägna sig åt sina älsklingsämnen, såsom vi i vår ungdom delvis fingo, därför att det då fanns vissa lektorer, för hvilka man icke brydde sig om att läsa öfver, man ägnade sig i stället åt de ämnen, som man tyckte om. Numera äro lärarne mera pressande än förut, och det har onekligen sina olägenheter med sig.

Det har sagts, att valfriheten skulle vara en mycket svår sak att genomföra. Utan tvifvel är den det, likaväl som hvarje ny sak, men den har det goda med sig, att uti densamma ligger något ideelt uppryckande, som äfven kan underlätta vissa svårigheter vid genomförandet.

Hvad slutligen beträffar realskoleexamen, emot hvilken en ärad talare på kronobergsbänken här haft vissa stora betänkligheter, så vill jag påpeka, att uti det kungl. förslaget, som utskottet tillstyrkt. denna examen är betydligt reducerad till sina dimensioner och fått en sådan yttre form, att den bra mycket påminner om en vanlig års-examen uti femte eller sjätte klassen. Detta har synt mig angeläget just af de skäl, som den ärade talaren uti sitt anförande så riktigt angaf, nämligen faran för att den sjätte klassen eljest skulle kunna blifva en pluggklass och en öfveransträngningsklass i stället för en utvecklingsklass. Genom det förslag, som nu föreligger, hafva enligt min åsikt dessa anmärkingar beröfvats en väsentlig del af sin betydelse.

Jag har nu ingenting vidare i denna punkt att tillägga, utan vill endast uttala en förhoppning om att Första Kammaren måtte biträda utskottets förslag i densamma.

Herr von Möller: Det kan synas pretentiöst, att jag begär ordet vid denna debatt. Jag skulle äfven själf mer än gärna hafva velat bespara eder, mina herrar, att åhöra mig, därest jag hyste någon förhoppning om, att hvad jag har på hjärtat skulle blifva framfördt af någon annan.

Innan jag öfvergår till det, som egentligen uppkallat mig, ber jag att uti allmänna ordalag få uttala min tillfredsställelse med den ljusning, den mera moderna uppfattning af skolbildningen, som det ifrågavarande förslaget erbjuder.

Det är ju alldeles tydligt, att vid en ombildning, som denna, kan man icke göra alla till lags, och äfven jag skulle kunna hafva mina erinringar att framställa, men jag låter dem fara och ber att få förklara, att jag med nöje skall rösta för det kungl. förslaget, såsom utskottet har formulerat detsamma.

Jag öfvergår nu till det, som jag önskar särskildt framhålla för

kammaren. Som herrarne torde hafva funnit, har uti gymnasiet valfrihet i vissa ämnen föreslagits, och det är endast en af kommitterade, professor Fries, som vid denna punkt fogat en reservation för valfrihetens utsträckande till ännu ett ämne, nämligen kristendom. Jag skulle mycket gärna vilja följa honom, dock endast under en förutsättning, nämligen att alla de föräldrar och målsmän, som hade att bestämma öfver barn, verkligen vore fullt kompetenta att träffa ett riktigt val i denna sak. Tyvärr vet nog icke flertalet af dessa, såsom den föregående talaren sade, om barnen böra resa till Karlstad eller till Linköping. Att åt dessa föräldrar eller målsmän lämna en oinskränkt valfrihet beträffande ämnet i fråga går nog icke för sig. Men jag skulle anse det vara högst önskligt, att någon utväg bereddes utöfver hvad dissenterlagens §§ 6 och 7 bestämma för föräldrar, för förmyndare och för fosterföräldrar, att, därest de så önskade, genom ansökan hos t. ex. läroverksstyrelsen vinna befrielse för barnen från kristendomsundervisningen. Och när jag hyser denna åsikt, mina herrar, så är det just af det skäl, att jag anser att kristendomen är ett af de viktigaste ämnena för barnen, där nämligen undervisningen uti detta ämne och bedrifves på ett fullt tillfredsställande sätt. Tyvärr är detta i våra skolor ej alltid fallet. Som herrarne höra, är det sålunda icke af negativa skäl, som jag här önskar en sådan förändring, utan det är just därför, att jag håller så synnerligen mycket på just detta ämne, det är därför, att jag anser, att religionen och religiositet icke blott för individen utan för hela samhället är af så synnerligen stor vikt. Men just därför vill jag icke, att den skall dragas ned till schablon och slentrian. Vore kristendomsundervisningen i skolan mera *objektiv*, vore den en *rent historisk religionsundervisning*, då skulle de vådor, för hvilka, enligt hvad jag tror, barnen nu äro utsatta i våra skolor till följd af en förvänd och bristfällig kristendomsundervisning, icke finnas. Men denna undervisning är nu *konfessionell* och af en alltigenom *dogmatisk karaktär*. Barnen få icke en öfverblick af religionen på grund af den historiska utvecklingen, utan de få lära sig: *Så är det; detta är sanning; detta skall du tro*. Gör barnet några frågor — och jag tror, att vi allesammans kunna minnas från vår egen barndom, hur det gick, när vi framställde sådana — så lämnas ofta inga eller sväfvande svar, som ej gifva någon tillfredsställande upplysning, och frågetecknet står kvar i barnets sinne. Undervisningen i detta ämne är nog svårare än uti något annat. Det förhåller sig allt så, som en pedagog en gång sade, att »två tredjedelar af religionsundervisningen utgöres af religionsläraren själf». Det beror på, hurudan läraren är. Hurudant resultatet af undervisningen skall blifva. Är läraren en religiös man, så tror jag, att denna undervisning mycket väl skall kunna bära goda frukter, men är han det icke, så blir resultatet därefter.

Huru hafva vi det nu ordnadt i våra folkskolor, där ju ämnet kristendom är obligatoriskt? Våra folkskollärare äro förpliktade att undervisa i detta ämne, vare sig de ha någon personlig religiös åsikt

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

eller icke. Nåväl, jag hörde nyligen en prästman säga, att det icke är någon, som tvingar människor att blifva folkskollärare, och om de icke tro, hvad de skola lära barnen, så kunna de ju lätt lämna sin befattning eller behöfva de icke söka sig dylik befattning. Ja, mina herrar, det kan nog sägas, men i praktiken ställer det sig nog annorlunda. Vore det rimligt att begära, att religionslärare både i elementar- och folkskolorna skulle uppgifva sin ställning, hela sin framtid, när deras religiösa uppfattning skiljer sig från den kyrkliga. Det tror icke jag för min del, och jag påstår, att det icke kan undvikas, att denna konfessionella undervisning ofta blir ett tvång, ofta kanske ett grymt tvång på läraren, och hans undervisning blir därefter och de menliga följderna för barnen uteblifva säkerligen icke.

Låtom oss se efter huru det ser ut i vårt land i religiöst hänseende. Uti sextio år har den konfessionella kristendomsundervisningen uti folkskolorna varit obligatorisk liksom äfven uti våra allmänna läroverk. Nåväl, man skulle ju då kunna vänta några synnerligen vackra frukter utaf denna undervisning. Den, som hörde hvad en talare här för några veckor sedan sade, när frågan om civiläktenskapet var före, och bevittnade den grufliga svartmålning af tiden, som han då gjorde, torde väl icke kunna säga, att det är så väl beställt. Det råder religiös indifferentism bland de bildade, religionsfientlighet uti arbetarskarorna.

Jag vill visst icke skrifva all skuld därvidlag på undervisningen, men, mina herrar, skall jag här uttala min åsikt, så får jag säga, att nog har undervisningen, och nog hafva de myndigheter, som hafva anordnat undervisningen på detta sätt, sin andel uti ansvaret för att det ser ut som det gör. Ty vi kunna icke skylla ifrån oss med frasen om tidens ondska. Jag tror verkligen icke, att man får skylla för mycket på tiden eller tidsandan. Vile vi vara uppriktiga och gå till rätta med oss själfva, skulle vi kanske nödgas erkänna, att just den underhaltiga religionsundervisning, som ofta och mångenstädes består de unge uti skolorna, icke oväsentligt bidragit till att tidsandan blifvit indifferent för eller fientlig mot religion och religiositet. Den konfessionella religionsundervisningen i skolan har nog icke, så som man tänkt sig det, påverkat de unga sinnena.

Det finnes så ofantligt många föräldrar, fosterföräldrar och målsmän, som med oro skicka sina barn till skolan på grund af de faror, som där möta dem genom dåliga exempel och dåligt umgänge, men de frukta dessutom för, att den späda brodden af religiositet, som barnen medfört från hemmet, uti skolan *uppryckes* just under de timmar, hvilka äro afsedda att *utbilda* religiositeten hos de unge.

Huru är det vidare med metoden för och innehållet af den kristendomsundervisning, som skolan består? Äro de läroböcker, som därvid användas, lämpliga, t. ex. katekesen, denna *barnaplåga*, jag använder fullt afsiktligt detta ord. Alla de barnamord, om jag får använda ett dylikt uttryck, som denna bok och denna metod hafva

på sitt samvete, alla de barns känsla för religion, som de hafva bidragit att utrota, äro icke få, det vågar jag med bestämdhet säga.

Nu har Riksdagen visserligen skrivit och begärt en annan lärobok. Ja, men med Luthers lilla katekes till grund. Denna lilla katekes är, enligt min uppfattning, mera en bekännelseskraft än en lärobok för barn, och jag undrar, om den store reformatorn verkligen tänkte sig, att hans bok ännu efter fyrahundra år fortfarande skulle läsas uti skolorna. Hvad säger han själf uti sin *formula missæ* af år 1523? »In ecclesia nolumus tædio exstingui spiritum fidelium.» »Tråkighet och långrandighet utsläcka anden.» Och det är väl just i tråkighet och långrandighet som katekesen tager priset. Det är detta tråkiga att läsa dessa kondenserade, abstrakta satser, som barnet uti de flesta fall ej begriper, utantill, att rabbla upp dem som en papegoja! Barnet begriper ej, hvarför det skall lära sig detta, och begär det en förklaring, så får det ofta icke något svar. Lillkatekesen är dessutom så koncentrerad, att den ovillkorligen förutsätter en förklaring. Vill man nu icke lämna denna utläggning i lärarens hand, ja, mina herrar, då har bibehållandet af den s. k. lilla katekesen som *konsekvens* en ny *långkatekes*, och då äro vi fortfarande inne precis på samma väg som nu, med all dess tråkighet och alla dess ledsamheter. Jag vill visserligen gärna hoppas, att, om en ny lärobok nu skall införas, man genom täflan skall kunna åstadkomma en sådan, som blir väsentligt förbättrad. Men hela metoden med utanläsning och dragglande med dessa abstrakta satser kommer alltid att plåga barnen, och det kommer sannerligen icke att blifva bättre därigenom, att läraren oupphörligt kommer att säga: detta är sant, detta skall du tro. Barnet, som ofta har ett skarpt öga, ser säkerligen, om läraren själf är fullt med om alla dessa dogmer eller om han endast säger så, därtill nödd och tvungen på grund af sin ställning.

Jag hyser stora betänkligheter mot denna metod ej minst på grund af de angrepp, som därmed göras på barnets tankeförmåga och tillit till lärarens sanningskänsla.

Jag talade nyss om katekesen, och jag skall nu be att få öfvergå till den hittills använda läroboken i biblisk historia. Hvad är det, som barnen där få lära? Jo, de *kristna* barnen få till en början undervisning uti den judiska religionshistorien, bland hvilkens första berättelser är den om syndafallet. Hvad få de där lära? Jo, att all synd och allt elände, som finnes i världen, kommit därigenom, att de första människorna åto af kunskapens träd. Gör då barnet den frågan: Hvarför skola *vi* då äta af kunskapens träd, då det ju var syndigt? Ja, då kommer den besvärliga förklaringen. Det går icke an att säga barnet, att dessa gamla skrifter visserligen skola betraktas med stor vördnad, att de innehålla många höga sanningar och sköna tankar, men att de icke alltid få tagas efter orden. Nej, det får man icke lof att göra, ty så länge som kyrkan vidhåller sin lära om verbalinspirationen, går det icke an att, som det heter, gjuta

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

in tvifvel i barnasinnets. Finge barnet däremot lära sig, att denna berättelse är en högstäm dikt, hurusom människan, som ännu befann sig i naturtillståndets eden, måste förlora detta, när hon genom kunskapen om godt och ondt ställdes inför valet mellan rätt och orätt vid hvarje sin handling, men att just detta innebär utvecklingsmöjligheterna för människan på vägen uppåt, skulle barnet åtminstone ej behöfva undra öfver, hvarför det skall tvingas att i skolan äta af kunskapens träd i form af katekes och biblisk historia, då detta ju måste vara syndigt, då det första ätandet af kunskapens träd dragit så svåra följder med sig. Hvad får barnet där vidare läsa? Jo, det får läsa om Abraham och Jakob, och de liksom David framställas för dem såsom mönster af fromhet; men läser barnet något utförligare om dessa personer, måste det ovillkorligt finna, att de seder, som här skildras, efter vår tids måttstock lämna åtskilligt öfrigt att önska. Barnet får här läsa om Davids död och hurusom David afsomnade i största fromhet och under de lyckligaste förhållanden. Men i Konungaboken kan barnet läsa, huru den döende David kallar till sig sin son Salomo och säger till honom: »Du mins, att jag har lofvat Joab och Simei nåd, men du är en vis man, och du skall låta deras gråa hår *med blod nedfara till dödsriket.*» Frågar då barnet, huru kan detta vara en from man, som önskar hämnd öfver sina fiender, men själf bunden af sitt löfte ber han sin son att blifva deras bödel? Mina herrar, jag fattar icke, huru man skall kunna klargöra för barnet att detta var en »from man» efter våra begrepp? Borde man ej hellre låta dessa personer framträda i deras verkliga gestalt, hvilket skulle erbjuda jämförelser mellan den tidens och vår olika uppfattning om rätt och orätt.

Går jag så öfver till nya testamentet, så finner man, att uti den lärobok uti bibliska historien, som nu användes uti skolorna, flertalet af berättelserna handla om den öfvernaturliga födelsen och om underverken. Detta tilltalar visserligen barnets fantasi, men enligt min uppfattning drager det väl mycket barnets uppmärksamhet från Jesu *verkliga storhet*, och denna storhet låg väl icke uti att förvandla vatten till vin, att gå på hafvet eller att mätta femtusen män med verkligt bröd. Hans storhet låg väl i något helt annat. Den låg väl just uti hans stora, upphöjda lära, så *enkel i teorien* och så *svår i praktiken*, den låg väl uti den enkla förkunnelsen, som han uttalade, i motsats till den invecklade och tilltrasslade dogmatik, som kyrkan har behagat fästa som ett appendix till hans kärleksfulla, lättfattliga lära.

Så länge ingen förändring vidtages i den konfessionella religionsundervisningen i våra skolor, måste man bereda någon utväg för dessa bekymrade föräldrar och målsmän att efter ansökan vinna befrielse för barnen ifrån undervisning uti detta ämne, just därför, att religionen främst är en hemmets och familjens sak, och emedan dessa föräldrar äro rädda för att, såsom reservanten uti kommittén

säger, deras barn skola uti skolan blifva »*vaccinerade emot kristendomen*».

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Herr Sjöcrona: Att fatta beslut i denna mycket viktiga och vidtomfattande fråga är helt visst mycket svårare och mycket ansvarsfullare än i de flesta andra, ja, kanske än i alla andra. Ett misstag i en annan fråga kan med större eller mindre svårighet snart nog afhjälpas. Begås åter ett misstag i denna fråga, då komma verkningarna däraf, såsom en föregående talare redan antydt, icke att visa sig förr än 5 å 10 år hafva förflutit, men många tiotal af år komma att förrinna, innan man kan afhjälpa felen, om de ens någonsin låta sig afhjälpas. För min ringa del håller jag före, att vår nuvarande läroverksorganisation är ganska god, och att den, såsom redan den förste högt ärade talaren, en bland våra allra mest sakkunniga ledamöter, yttrat, mycket väl skulle kunna afhjälpas och förbättras genom vidtagande af hvarjehanda åtgärder, äfven sådana, som blifvit antydda i det nu föreliggande förslaget. Man kunde genom att utsträcka lärotiden och andra ändringar försöka att undanröja det nu öfverklagade jäktandet och öfveransträngningen under skolans terminer. Man kunde åstadkomma en efter barnens och ynglingarnes uppfattning bättre lämpad anordning i undervisningens olika inträdande inom de olika åldersklasserna. Man kunde exempelvis afstå från det ganska fåfänga försöket att redan i skolans allra lägsta klasser framtinga full färdighet i att skriva vårt modersmål, en färdighet, som så småningom vinnes utan ett sådant forcerande, men som, om det skall tvingas fram på ett tidigt stadium, mycket sliter på de unges nerver och medtager en högst betydande tid, som kunde nyttigare användas.

Men den nuvarande organisationen duger ej längre, det har, såsom en föregående talare anmärkt, blifvit ett axiom. Och hvarför det? Jo, det är två olika strömningar, som verkat därhän. Den ena är agitationen mot latinet. Denna agitation var, då den för bortåt 100 år sedan började, helt visst ganska berättigad, men numera tror åtminstone jag, att den icke hvilat på en rättvis grund. Denna agitation har tagit i sin tjänst löneregleringen, och den har fått hjälptrupper från detta myckna tal om »medborgerlig bildning» och »praktisk anläggning» af en för den mognade mannens blifvande verksamhet lämpad undervisning för barn mellan 9 och 15 år. Och vi hafva genom dessa strömningar nu kommit till den ställning, som kan betecknas med: antingen bifall i väsentligaste delen till det här föreliggande förslaget eller också ingen lönereglering och således ett fortsatt arbete i våra läroverk med en lärarekår, som känner sig betryckt och missmodig.

Med allt erkännande åt det mödosamma och i många afseenden mycket förtjänstfulla arbete, som de sakkunnige, de tillkallade lärarne, läroverkskommittén och herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nedlagt på denna fråga, kan jag för min ringa del icke i allo

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

delade de förhoppningar, som man knutit vid det nu föreliggande förslaget. Genom undanträngande af två språks, latinets och franskans, formlära från den nedre afdelningen och deras uppflyttande till den endast fyraåriga gymnasieafdelningen kommer otvifvelaktigt den humanistiska bildningen i vårt land att lida ett ganska stort men, och därmed kommer den allmänna bildningsnivån att sänkas under flera andra kulturländers. Hvad den så mycket omtalade medborgerliga bildningen angår och den där afslutningsexamen i sjätte klassen, har den — det veta vi alla — sin rot i föräldrars och lärjungars önskan att vinna en viss kompetens för de olika lefnadsbanor, som de ämna välja, genom afgångsbetyg från den ena eller andra klassen eller fullgodt examensbetyg. Detta är ett mycket naturligt anspråk. Det behöfves icke lika stort mått af bildning för alla lefnadsbanor, som man kan vilja välja. Jag vill i förbigående säga, att vi inom landstaten mycket väl kunna reda oss med åtskilliga biträden, som icke ens genomgått fem klasser efter den nuvarande organisationen. Med ett godt hufvud och ett flitigt arbete kunna de bringa sig upp, så att de mycket väl kunna med fördel användas. Men, mina herrar, det beror icke så mycket här i världen på ett visst kvantum af kunskap i det ena eller andra ämnet. Kunskapen kan man icke väga ut med gramvikter och säga: precis så mycket skall jag kunna för att duga för det ena eller för det andra, utan nämnda anspråk skulle mycket godt kunna afhjälpas, tror jag, om man helt enkelt tillerkände afgångsbetyg eller fullgodt examensbetyg från en klass kompetens till den lefnadsbanan och från en högre klass till den samt möjligtvis från en tredje till den lefnadsbanan. Då jag under min studietid haft som hufvudämnen de matematiska ämnena, lär väl ingen kunna misstänka mig att underskatta deras värde, men jag måste säga, att man otvifvelaktigt kan blifva en mycket dugande näringsidkare och en mycket dugande ämbetsman, äfven om man ej har så särdeles djupa insikter i serier, logaritmer och trigonometri. Och så är det med mycket annat. Om man fått insikter i franska eller till och med i detta så mycket omtalade latinets, undrar jag, om icke man kan hafva ungefär samma nytta af detta — blott bildningen är en verklig och god bildning — som om man fått en liten flyktig inblick i kommunalförfattningar och hälsovårdslära.

Det finnes förutom detta tal om medborgerlig bildning en annan källa, hvarefrån tidsströmningen går. När föräldrar underkasta sig den ekonomiska uppoffringen att sätta in sitt barn i ett läroverk, är det förvånande, hvad de med ens tro sig hafva efter en eller annan termin förvärfvat för en förmåga att bedöma hela läroverksfrågan och lärarnes förmåga att undervisa. Kommer gossen hem med godt betyg, är läroverket bra, äro lärarne mycket bra; är det motsatsen, duga de alls icke. Och när gossen i ena eller andra stadiet lämnar skolan, har man det anspråk, att man skall kunna använda honom i sitt eget yrke, och finner det högst besynnerligt, att, om han är son till en näringsidkare, han icke har reda på, hvad som menas med en faktura

och konnossement och kan föra handelsböcker o. s. v., och om han är son till en landtbrukare, skall han kunna hjälpa till med landtbruksgörömlen. Men man märker icke, att om han fått en verkligt god och solid bildning, lär han sig allt detta på en mycket kort tid och mycket lättare, än hvad han skulle gjort, om han icke hade denna goda bildning. För min del tror jag icke, att den nu föreslagna nya ordningen kommer att i väsentlig mån afhjälpa detta behof, som skulle hafva fått sitt uttryck genom det anspråk, som jag nu uttalat.

Det har mycket talats om afgangsexamen i sjätte klassen. Jag har ju antydtt, att man möjligen skulle kunna nöja sig med fullgodt terminsbetyg, men jag vill dock säga, att så, som enligt regeringens förslag denna afgangsexamen skulle ordnas, tror jag, att den kan vara ganska nyttig. Men vi skola icke tro, att någonsin denna afgangsexamen kommer att i värde anses motsvara och blifva jämbördig med studentexamen. Den kommer alltid att anses såsom en mera underordnad examen, och de, som aflagt denna examen, komma alltid att känna ett visst tryck af att de icke äro fullt så goda som de, hvilka aflagt studentexamen, och så börjar det kanske å nyo med en agitation, att vi skola få bort den.

Med hvad jag nu i största korthet yttrat har jag endast velat angifva min ställning till denna viktiga fråga. Jag tror förvisst, att regeringens förslag kommer att af kammaren godkännas, åtminstone i de väsentligaste delarne, och jag skall alldeles icke framställa yrkande om afslag. Jag må då endast uttala den önskan, att de betänkligheter, som jag hyser, måtte visa sig vara ogrundade och att således det viktiga beslut, som kammaren nu går att fatta, måtte lända till gagn för ett älskadt fosterland.

Men innan jag slutar, vill jag, med anledning af den siste talarrens yttrande angående kristendomsundervisningen och möjligheten af att vinna befrielse från denna och hvarjehanda teologiska funderingar i sammanhang därmed, endast yttra, att kristendomsundervisningen i våra läroverk visst icke kan anses så utmärkt, som man skulle önska, att den vore. Kyrkomötet har flere gånger gjort uttalande i den riktning, att den måtte blifva bättre, och hvad särskildt katekesen angår hafva ju, som vi veta, både Riksdagen och kyrkomötet uttalat sig för utarbetande af en ny lärobok i kristendom. Men man kan väl i ett kristet land, som bekänner sig till den evangeliskt-lutherska läran, icke rimligtvis underlåta att meddela kristendomsundervisning åt alla barn. Hvad de sedan såsom mognade och själfansvarige män kunna komma att tro blir deras sak. Jag vågar hoppas och tro, att Första Kammaren delar den åsikt, som jag i detta afseende uttalar.

Jag har icke något yrkande att göra.

Herr Wieselgren: Vid 1896 års riksdag tillät jag mig att väcka en motion, som utmynnade i ett yrkande, hvars första punkt lydde

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

så: »att den undervisning, som befinnes erforderlig för förberedande af den lärda eller den högre fack- eller ämbetsmannabildningen, varder anförtrodd åt ett mindre antal särskildt härför ordnade statsläroverk». Som herrarne finna, är detta ungefär samma tanke, som sedermera har nu i år blifvit upptagen af herrar Gilljam och Hjärne i den motion, som de afgifvit, ehuru det mellan deras tanke och min är en skillnad i kvantitativt afseende, som kanske icke är så obetydlig. Min tanke, då jag år 1896 framställde förberörda förslag, som då för tiden var ett kompromissförslag, afseende att mäkla mellan de två olika meningar, för och emot latinundervisningen, som ännu i dag strida om herraväldet, en strid, som jag hoppas väl i dag slutar med en afgörande seger för den sida jag själf tillhör, var verkligen endast den, att på båda linjerna fullständiga läroverk, där latinundervisningen finge börja, om så behöfdes, redan före fjärde klassen, skulle läggas i rikets största städer och i rikets universitetsstäder. Det var detta, som jag menade med »ett mindre antal» läroverk, där jag naturligtvis gärna velat låta jämka med mig i fråga om något läroverk i Norrland eller något läroverk i mellersta Sverige utöfver dessa antydda fyra eller sex sådana. Nu har sedan dess striden pågått i åtta runda år, och den dag i dag är behöfver man ju egentligen icke betvifla, att icke detta kompromissförslag lefvat öfver sin tid och nu representerar en öfvervunnen ståndpunkt. Jag har ansett mig som gammal motionär i ämnet böra göra detta uttalande för att därmed motivera min ställning till det kungliga förslaget i dag, hvilket jag finner mig fullkomligt oförhindrad att utan reservation antaga.

I hvad för öfrigt här under diskussionen förekommit har jag just icke ämnat att blanda mig, men i *ett* fall anser jag mig dock böra afgifva en liten replik. Det är ett par talare, som så skarpt betonat, att det nederlag, som de vänta för sina meningar i dag, egentligen vållats icke af pedagogiska skäl, utan af pedagogernas ekonomiska intresse. En ärad talare lade så synnerligen stor vikt vid de där orden, som inskötos i en Riksdagens skrifvelse år 1890: »under villkor att». Jag tror dock icke, att det är fullt riktigt att så tyda sakernas gång, ty bakom de där orden: »under villkor» stod icke ensamt en lönereglering för lärarne; »reformatorn», som nedskref de orden, var i sanning det stora flertalet af läroverksungdomens föräldrar. Det är hvad man kan kalla föräldrarnes allmänna opinion, som afgjort saken, och icke frågan om lönereglering för lärarne. Om lärarekåren på senare tiden undergått någon förändring i sina latinpedagogiska åskådningar, vlli jag verkligen göra lärarne den rättvisan, att de icke af hänsyn så mycket till sin egen ekonomi som till just föräldrarnas önsksningar funnit sig böra modifiera de åskådningar, hvilka de förut hyst, ofta kanske helt enkelt därför, att de voro i sådana åskådningar fostrade, för att icke säga födda. Men om de än identifierat dem med sin egen mening, trängde sig tidsförhållandena dem allt starkare in på lifvet och tvungo dem slutligen att allt närmare skärskåda den nya åskådningen; och då funno de sau-

ningen äfven här af hvad mången af oss redan tidigare funnit, nämligen att »tiderna förändras och vi med dem», att de förhållanden, som nu råda, kräfva olika undervisningsplaner, olika system mot hvad våra fäder kunde vara nöjda med, helt enkelt därför att tidsförhållandena *framvinga* dylika förändringar.

En förändring, som här rönt någon kritik, är den, som talar om valfrihet i de öfversta klasserna. Man har påpekat de med en sådan valfrihet förbundna stora svårigheterna. Ja, mina herrar, men hvarje reform måste räknas med svårigheter. De äro icke till för att afskräcka, utan de äro till för att öfvervinnas. Och efter min öfvertygelse äro dessa svårigheter af den beskaffenhet, att de böra och kunna öfvervinnas. Denna valfrihet är ett erkännande af individualitetens berättigande i läroverkens högre klasser. Det maskinmässiga i vår skolundervisning är icke det bästa. I den mån man kan göra undervisningen individuell, är det bra, och jag tror för min del, att försöket i skolans öfversta klasser icke skall misslyckas.

För öfrigt vill jag uttala den önskan, att man vid bedrivande af undervisningen vid våra läroverk icke glömmer den uppfostrande sidan af lärarens verksamhet. Den är kanske väl mycket förbisedd, och den är heller icke så lätt att tillse, att *tillgodose*. Men jag tror mig uttala ett öfvervägande antal föräldrars synnerligen varma önskemål, då jag just påpekar detta. Det får icke glömmas, att läraren är icke endast undervisare. Han har just därigenom, att han är undervisare, också en uppgift såsom uppfostrare, och jag vågar säga, att just i dagarne torde vi hafva fått en ganska lifvig påminnelse, att det icke går an att vid tillsättande af våra lärareplatser, vare sig vid läroverken eller vid akademierna, fränse den betydelse, som undervisaren har såsom uppfostrare. Men den, som skall uppfostra vår ungdom, den måste visa sig själf uppfostrad och *väl* uppfostrad för att kunna tillfredsställande fylla sina åligganden.

Jag ber att få yrka bifall till det kungliga förslagets nu föredragna punkt.

Herr talmannen tillkännagaf, att anslag utfärdats till sammanträdet fortsättande kl. 7 på aftonen.

Herr Nyström, Carl: Jag har uppmuntrats att taga till orda i denna sak, som jag icke varit i tillfälle att närmare studera, af min vän på hallandsbänken, som ju äfven här har framlagt sin mening. Då må det ju vara hvilken lekman som helst tillåtet att uttala sig, oaktadt för oss båda kanske skulle gälla det gamla uttrycket: »taceant in ecclesia!» Jag vill säga allvarligt och uppriktigt, att jag har den största respekt för talarens på hallandsbänken dogmatik. Hans dogmatiska betänkligheter hafva alltigenom karaktären af att vara allvarligen genomtänkta. Men ändå! Här har blifvit ett slagord, det där: »valet mellan att resa till Linköping eller till Karlstad». Det ser mig ut nästan, som den ärade talaren hade tänkt sig att resa

Ang. hufvudgrunderna för en omorganisation af de allmänna läroverken.
(Forts.)

Ang. hufvud-
grunderna för
en omorgani-
sation af de
allmänna
läroverken.
(Forts.)

ännu åt ett tredje håll, till ett hedniskt Linköping eller ett hedniskt Karlstad, där barnen kunde uppfostras fria från allt detta, som han anser vara fördomar. Jag kan icke tillstyrka ett sådant system. Jag kan icke undertrycka mina betänkligheter i detta afseende. För öfrigt tror jag, att det väl skall vara möjligt att framhålla sådana förmåner af en kristlig uppfostran, som äfven herr von Möller skall godkänna.

Men, mina herrar, det är icke om detta, som jag nu egentligen velat tala, utan jag ville äfven framhålla en slags framtidsvy. Herr biskop Billing har på denna plats nyligen med kraft påmint om det kritiska ögonblicket, när de där orden »under villkor» framställdes och insattes i Riksdagens skrifvelse. Ja, de ha haft mycket vidtgående följder, dessa ord: »under villkor». Men äro herrarne så alldeles säkra på att när herrarne nu söka betrygga framtiden för våra lärare, icke efter någon tid på nytt komma att höras, upprepade, de ödesdigra orden »under villkor»? Naturligtvis skall den tid komma, då de nu anslagna lörarelönerna äro otillräckliga, och då skall han komma änyo efterföljaren till den man, som funnit på orden i fråga, och upprepa: vi vilja endast hjälpa nöden, »under villkor» att vi få ännu mera långt gående, ännu mera radikala, ännu mera *nedåt* gående reformer i skolundervisningen genomförda. Jag skall endast tillfoga som ett litet stöd för detta ett citat från år 1892. Då stod på denna plats en man, som vågade säga såsom sin mening, att man skulle använda skolmännens *nöd* som en *trumf* för att genomdrifva hvad man ville i afseende å skolväsendet, och det var en talare — ja, hans namn? — som svarade honom: hvad ni har talat om är intet trumfkort, det är ett sannskyldigt misärkort, och jag tror ej, att denna kammare vill spela med sådana kort. Detta tryck på den allmänna opinionen är ett tryck, lånadt från den ekonomiska ställningen och tilläpadt att verka på undervisningens problem. Sådant vill man på förhand vara försäkrad emot. Må man då på förhand vara betänkt på hvad som kan inträffa, och må det framför allt icke anföras något prejudikat från den förhandling, som föreligger i dag, för att på detta sätt på omvägar utöfva tvång på vårt skolväsendes organisation!

Efter det öfverläggningen förklarats härmed slutad, biföll kam-maren hvad utskottet i nu föredragna moment hemställt.

Mom. b.)

Ifrågasatt
bibe hållande
vid vissa läro-
verk af för-
längda kurser
i latin och
grekiska.

Utskottet hade i detta moment hemställt, att herrar Gilljams och Hjärnes m. fl. motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Vid föreliggande moment var fogad reservation af herrar *Annerstedt* och *E. L. Petersson*, hvilka ansett, att utskottet bort hemställa om bifall till herr Gilljams och herr Hjärnes m. fl. motioner.

Herr Gilljam: I enlighet med hvad jag förut antydt anhåller jag att få yrka bifall till min motion.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes i enlighet med de yrkanden, som därunder förekommit, propositioner, först på bifall till hvad utskottet i föreliggande moment hemställt samt vidare därpå att kammaren, med afslag å utskottets hemställan, skulle bifalla den i ämnet väckta motionen, och förklarades den förra propositionen, hvilken förnyades, vara med öfvervägande ja besvarad.

*Ifrågasatt
bibehållande
vid vissa läro-
verk af för-
längda kurser
i latin och
grekiska.
(Forts.)*

Punkten 2.

Kungl. Maj:t hade vidare föreslagit Riksdagen att godkänna, att realskolan å vissa orter måtte anordnas som samskola för gossar och flickor, inrättad i hufvudsak efter enahanda grunder, som gällde för öfriga realskolor.

*Om anord-
nande af sam-
skola vid vissa
realskolor.*

I väckt motion (n:o 196 i Andra Kammaren) hade herr P. O. Lundell bland annat yrkat, att Riksdagen måtte afslå Kungl. Maj:ts förslag att ombilda vissa 5- och 3-klassiga läroverk samt 2-klassiga pedagogier till 6-klassiga samskolor.

Utskottet hade på angifna grunder hemställt, »att Riksdagen, med afslag å herr Lundells motion, i hvad den rör förevarande punkt, måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att realskolan å vissa orter må anordnas som samskola för gossar och flickor, inrättad i hufvudsak efter enahanda grunder, som gälla för öfriga realskolor.»

Herr Fahlbeck: Principdebatten är slut, och kammaren har godkänt den första grundläggande punkten af det kungl. förslaget.

Vi öfvergå nu till de enskilda punkterna. Af dessa står den om samskolan främst. Den är ock af de många nyheter, som kommittén och utskottet förordat, kanske den allra nyaste.

Det synes tydligt, när man genomläser först kommittébetänkandet och sedermera den kungl. propositionen och sist utskottets betänkande, att det är endast yttre omständigheter, som föranledt, att denna tanke tagits upp, tanken om samskolan. Visserligen kan man läsa sig till, att det debatterats om saken från olika sidor, men det skäl, som ytterst bestämt utgången, har varit de ekonomiska förhållandena. Det är dock att beklaga, att införandet af en så viktig nyhet i vårt offentliga undervisningsväsen skall bestämmas endast af ekonomiska och därtill så obetydliga ekonomiska skäl, som här äro anförda.

För min del har jag ingenting att invända mot samskolan från de synpunkter, som öfverhufvud hafva blifvit beaktade vid den föregående behandlingen af detta ärende, nämligen den *pedagogiska* och den *moraliska*. Ur pedagogisk synpunkt, d. v. s. med hänsyn till disciplinen och hvad som mera förekommer i skolan hörande till

Om anord-
nande af sam-
skola vid vissa
realskolor.
(Forts.)

undervisning och god ordning, kan jag icke finna, att samskolan, d. v. s. samundervisning för gossar och flickor, skulle vara till förfång för någondera — snarare tvärtom. Icke heller tror jag, att moraliska faror föreligga, med den begränsning, som samskolan här fått, dels i afseende å elevernas ålder, dels i afseende å samskolans förekomst uti en del småstäder.

Nej, de betänkligheter jag hyser — och jag hyser verkligen sådana — röra sig om någonting helt annat, som emellertid icke här berörs, och som man måste tro hafva blifvit icke som sig bör beaktadt. Det är, att denna samskoleundervisning, såsom den är föreslagen, innebär, att *gossar och flickor skola få samma utbildning*. Det är den svaga punkten. Att så är fallet på de lägsta stadierna af undervisningen — i folkskolan och möjligen äfven i denna realskolas första klass — det må så vara. De första elementerna äro för alla gemensamma. Men därutöfver anser jag, att en fortsatt lika utbildning, när det, såsom här, är fråga om allmän medborgerlig bildning, är i hög grad menlig.

Åskådningen om fullt lika utbildning för man och kvinna hvilat främst på den allmänt teoretiska uppfattningen, att man och kvinna äro psykiskt och intellektuellt lika, med den däraf dragna praktiska slutsatsen, att de äfven böra vara socialt och politiskt likställda. Det är denna uppfattning, som utomlands med så stor styrka gjort sig gällande i den extrema kvinnorörelsen, af hvilken äfven vi i vårt land haft icke så obetydliga efterdyningar. Men denna uppfattning, som närmast ställer sig på den *enskildes* och det *enskilda intressets* ståndpunkt, kan jag på intet sätt dela. Man resonerar som så: kvinnan skall hafva samma utbildning som mannen, på det att hon må kunna söka alla ämbeten, och med ett ord blifva likställd i alla afseenden med honom. Detta resonemang kan äga sitt berättigande, om jag ser saken uteslutande från den enskildes sida. För den enskilda kvinnan gäller det numer i allt större omfattning, att hon måste söka sin utkomst, om icke på annat sätt, genom att kasta sig in på de banor, som hittills varit reserverade för mannen. Men på samma gång jag erkänner, att i denna synpunkt ligger något berättigadt, så kan jag å andra sidan icke förbise, att det finnes en annan synpunkt härvidlag, som har ännu större anspråk på att bli beaktad, och det är hänsynen till den *naturliga* och *sociala* uppgift, som kvinnan framför allt har att fylla. Såsom statistiker och demograf nödgas jag mest lägga vikt härpå. Ty kvinnan har af naturen en alldeles särskild uppgift i samhället, en uppgift, hvilken innebär själfva livsvillkoret för folkets och samhällets bestånd. Vi hafva hittills vant oss vid att anse *regenerationen* såsom en sak, som faller af sig själf, som man icke behöfver bekymra sig om, och som de enskilde nog sköta om, utan att man från det allmännas sida behöfver fästa det ringaste afseende därvid. Men tidsförhållandena hålla på att förändra sig. I alla kultursambällen gifva tydliga tecken tillkänna, att *regenerationen* är i starkt tillbakagående. Äktenskapligheten sjunker,

nativiteten sjunker ännu mer, och den tidpunkten är för flera kulturfolk för visso icke aflägsen, då i större eller mindre grad plus och minus, afgång och tillgång balansera hvarandra, och den frågan blir aktuell, huru den naturliga afgången skall kunna ersättas. Härvidlag äro många faktorer i verksamhet, främst ekonomiska, men äfven rent kulturella. Man torde kunna säga, att öfver hufvud taget kulturen, hvarhelst den nått en viss höjd, leder till denna fara. Och särskildt inom de *högre* klasserna, hvarom nu är fråga, gör den det icke minst på det viset, att kvinnan, uppfostrad på samma sätt som mannen, föres in på samma banor som han och eo ipso föres bort från den uppgift, som framför allt förelagts henne och som samhället i främsta rummet begär af henne — att föda barn, att uppfostra dem och att förestå huset. Kvinnans arbete såsom läkare, såsom bokhållare och lärare, såsom det ena och det andra kunna vi afvara. Ty det finnes män, som kunna göra det arbetet; men det andra kunna vi icke afvara.

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

Nåväl, det är hänsynen till dessa förhållanden, som gör, att jag ställer mig i hög grad skeptisk gent emot den anordning, som här — visserligen i mycket begränsad omfattning — vill göra man och kvinna fullt lika.

Jag sade nyss, att i vårt land funnits — lika väl som utanför detsamma — förfäktare af nu berörda åsikter och sträfvan. Det såg för en tid ut, som om hela vår högre flickskolebildning skulle apteras efter de allmänna läroverkens, och som om vi alltså skulle råka in på denna afväg. Men häremot har inträdt en högst märkvärdig och högst beaktansvärd reaktion inom flickskolan själf. Det är tydligt af den utveckling, som ägt rum inom den högre flickskolan, att man redan insett, att hvad kvinnan behöfver är en uppfostran, speciellt afsedd för henne. I mångt och mycket blir det densamma som för mannen, men därtill komma vissa ämnen och kurser, som icke äro gemensamma. Det är tydligt nog, att vi redan äro inne på denna väg, hvarigenom flickskolan befriar sig från det slafviska beroendet af gosskolan och därigenom skapar sig en stor och vacker framtid i sin art och på sina vägar. Den svenska flickskolan står också högre än våra grannländers; och, såvidt jag erfarit, hafva representanterna för den svenska flickskolan i allmänhet icke ställt sig välvilliga gent emot det här föreliggande förslaget om samskola — och hvarför icke? Ja, jag skall be att få efter kommitténs betänkande redogöra något för tim- och kursplan, å ena sidan, för de högre flickskolorna och å andra sidan för den kommande realskolan. Däraf finna vi svaret på nyss gjorda fråga.

Man finner i bilagan VII i tredje bandet af kommitténs betänkande en tabell, som innehåller en jämförelse mellan undervisningstimmarnes antal per vecka i vissa högre flickskolor och i realskolan. I flickskolorna är medeltalet lästimmarna 136,9, i den nya realskolan 166. Alltså fordras i den nya realskolan 30 lästimmarna mera än i flickskolan. Öfningstimmarnas antal är ungefär detsamma,

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

42,6 och 42. Men lästimmarnas antal är, som sagdt, ökad med 30 per vecka. Kan detta vara lämpligt? Är det i öfverensstämmelse med de hygieniska fordringar, man kan ställa på denna nya skola för flickor? Jag tror det icke. Om vi vidare tillse, huru dessa 30 timmar tillkommit, så finna vi, att det framför allt är på matematikens och naturvetenskapernas räkning denna ökning i lästimmarnas antal kan skrivas. Matematiken tager i flickskolan 19 timmar, men i den nya realskolan 29; det är en ökning af 10 timmar. Sammalunda ökas undervisningstimmarerna i naturlära från 10,7 till 16. Hvad i synnerhet denna ökning af 10 timmar i matematik skall tjäna till för flickor är för mig obegripligt. Vi skola komma ihåg, att denna realskola afser i första hand att bibringa *allmän medborgerlig bildning*; och att därtill för flickor skall behövas algebra och Euklides, det förstår jag icke.

Men det är icke nog härmed. I flickskolan är åt handarbete anslagna 13,5 timmar, i realskolan ingen timme. Detta ämne finnes visserligen som frivilligt, men det är icke upptaget i läroplanen. Handarbete, som i flickskolan förekommer från första klassen upp till den sista, anses vara ett af de bästa ämnena, ett af dem, för hvilka de unga flickorna äro i högsta grad intresserade, och som jag påstår vara af den allra största betydelse för deras medborgerliga och allmänt mänskliga bildning. Detta ämne är nu borttaget!

Det är dessa omständigheter, som göra, att jag finner den samskola, som här föreslås, mycket litet gagnande flickorna. Denna kurs- och timplan kommer att visa sig högst ogynnsam för dem, hvar och en för sig. Därtill kommer den att skada äfven själva skolorna, enär dessa otvifvelaktigt på många ställen skola anse sig behöfva följa efter realskolan, kasta om sin undervisning och lämna den plan, de förut följt, för att gå tillbaka till en annan, enligt hvilken flickorna undervisas fullt likartadt med gossarne.

Mina anmärkningar gälla således i grund och botten icke samskolan. Det är kurs- och timplanen de afse. Jag vill därför icke — ehuru jag väl kunde hafva smak därför — yrka bifall till det af herr Lundell väckta förslaget, att förhållandena uti ifrågakvarande 18 småstäder få förblifva, sådana de äro. Ty det jag riktat mina anmärkningar mot, är icke samskolan såsom sådan, jag upprepar det, utan det är mot den undervisningsplan, som afser, att flickor och gossar skola få fullkomligt samma utbildning i denna allmänt medborgerliga skola. Kunde således undervisningsplanen förändras, ja, då hade jag ingenting att säga.

Utskottet har tydligen själf erfarit någonting af detta. Ty det har på sidan 35, där det talas om herr Lundells motion, insatt en punkt, som visar, att utskottet känt sig icke hafva riktigt godt samvete i detta afseende. Det heter där: »Beträffande de af motionären påpekade invändningar, som från vissa håll gjorts mot den af kommittén föreslagna undervisningsplanen för samskolorna, föreställer sig

utskottet, att dessa, derest de förtjäna afseende, komma i beaktande vid undervisningsplanens närmare utarbetande.»

Jag beklagar, att herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet icke är närvarande i kammaren. Han skulle säkerligen hafva kunnat gifva det bästa svaret på de farhågor, som jag här uttalat, eftersom tim- och kursplanerna helt och hållet bestämmas af Kungl. Maj:t. Men jag hoppas, att mina ord ändå komma till hans kännedom.

Något särskildt yrkande har jag icke att göra.

Herr Trygger: Jag hade icke tänkt yttra mig i denna fråga, då det väl är följande säkert, att utskottets förslag beträffande samskolan utan vidare blir af kammaren bifallet. Men det var ett yttrande af den siste ärade talaren, som uppkallade mig, ett yttrande af stor principiell betydelse. Jag upptager detta yttrande, så mycket mera som jag icke kunnat undgå att såväl i Kungl. Maj:ts proposition som i utskottets betänkande skönja spår af samma uppfattning. Frågan gäller kvinnan, hennes utbildning och ställning.

Den ärade talaren ansåg, att det viktigaste skälet mot detta samskoleförslag vore, att kvinnan icke borde få utbildas på samma sätt som mannen, och hvarför icke? Jo, det var talarens erfarenhet som statistiker, som hade försett honom med det skälet, att den faran föreläge, att landet icke skulle få erforderlig folkmängd, ifall den kvinnliga utbildningen blefve densamma som den manliga. Såvidt — jag är just icke mycket hemma i statistiken — jag förstår, skall statistikern icke endast syssla med siffror, utan han skall väl också söka bedöma orsak och verkan riktigt. Är det manne så, att den förändring, som utbildningen af kvinnan undergått i Sverige och i utlandet på de sista åren, skulle kunna hafva något inflytande i det af den ärade talaren antydda afseendet? Det tror jag icke, att man kan påstå, ty den erfarenhet, man äger, räcker icke för att visa ett sådant inflytande. Således, det är blott en tom gissning, och det synes mig tvärtom vara så, att då, redan innan man hunnit särdeles långt på den moderna kvinnoutbildningens väg, en afslappning i folkökningen visat sig, så pekar detta hän på andra orsaker. Således, jag kan icke finna, att talaren åberopat tillräckliga skäl för att man skulle taga hans uppgifter för goda.

Men äfven om det skulle vara på det sätt, som talaren säger, tycker jag dock, att detta är ett bra egendomligt argument. Jag vill icke ingå i något närmare bemötande af den förra talaren, jag vill blott säga, att mig tilltalar icke en dylik argumentation mot att gifva kvinnor samma utbildning som män och att tillerkänna dem alla de fördelar, som en dylik utbildning kan gifva.

Därvid kommer jag in på hvad jag anser icke vara tilltalande i Kungl. Maj:ts proposition och utskottets förslag, och jag skall be att i detta sammanhang få yttra några ord härom. Om en kvinna fått en viss utbildning, är det väl också fullt riktigt, att hon får

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

Om anordnande af skola vid vissa realskolor.
(Forts.)

skörda alla frukterna af denna utbildning. Är hon lika skicklig som en man, bör hon väl också erhålla samma förmåner som han. Det synes mig som om den enklaste rättvisa kräfde detta. Jag har intet yrkande att göra.

Herr Fahlbeck: Blott några ord till svar på hvad den siste ärade talaren hade att anföra.

Han sade, att statistikens erfarenhet ännu icke räckte till att bevisa mina påståenden. Jo, det gör den; visserligen icke i vårt land, ehuru jag kan säga, att äktenskapligheten och äfven nativiteten inom de högre klasserna i Sverige på de sista 30 à 40 åren, enligt undersökningar, som jag själf haft tillfälle utföra, har starkt aftagit, medan samtidigt det allmänna väståndet högst väsentligt tilltagit. Men framför allt har detsamma skett i östra delarna af Amerikas förenta stater — icke i de västra, dit invandrareströmmen går — och i Australien. Det har där visat sig, att äktenskapligheten sjunkit, men ännu mer nativiteten, helt enkelt beroende därpå, att äktenskapen blifva frivilligt sterila eller på sin höjd välsignade med ett eller två barn. Och anledningarna härtill kunna endast till minsta delen sökas uti ekonomiska förhållanden utan framför allt uti den s. k. kvinnoemancipationen med däraf följande obenägenhet dels att gifta sig, dels att föda barn. Erfarenheten på det området är således redan ganska talande; det erfordras blott, att man känner till dithörande litteratur och statistik.

Eftersom jag har ordet, så vill jag, ehuru blott i förbigående, äfven svara på samme föregående talares sista argument, att kvinnan borde hafva samma lön som mannen, därför att hon utför samma arbete. Den principen, att samma arbete gifver samma lön, är icke den allmänt gällande. Den förekommer, där ersättningen för arbetet utgår efter timme eller per styck, men aldrig i fråga om fast anställning. Äfven den rörelse bland arbetarne, som syftar till minimilön, visar på en helt annan princip; man skall betalas efter behovet, men visserligen icke det individuella behovet, utan det sociala, med andra ord efter den ställning man har i samhället. Detta är den allmänna princip, som allt mer undantränger den andra, ehuru naturligtvis äfven den alltjämt kommer att bestå på vissa områden.

Herr Tamm, Hugo: Då jag såsom ledamot af direktionen för högre lärarinneseminarier naturligtvis hört denna fråga, som nu blifvit föremål för behandling, diskuteras och diskuteras af personer, hvilka, såsom de där närmast sysselsätta sig med den kvinnliga undervisningen, måste anses såsom speciellt sakkunniga på detta område, vill jag, när nu frågan kommit på tal, be att få yttra några ord i densamma.

Det är alldeles ögonskenligt, att i Kungl. Maj:ts proposition det förslag, som föreligger, framkommit uteslutande af ekonomiska skäl. Dessa förslag om samskolor hafva uteslutande framgått ur önskan att få gosskolorna sådana att de kunna bära sig i dessa småstäder. Flick-

undervisningen är däremot, såvidt jag kan förstå, i detta sammanhang alldeles förbisedd. Jag vill nu alls icke upptaga någon af de frågor, som berörts af de föregående talarne. Men af alla, med hvilka jag kommit i beröring, har uttalats en bestämd fruktan för att den anordning, som här är föreslagen, ofelbart kommer att nedsätta och neddraga den kvinnliga undervisningen här i landet. Den gifver, så att säga, privilegium genom examen åt dessa 6-klassiga läroverk. Det är naturligtvis för föräldrar mycket vigt att skaffa sina flickor utsikt till själfständig anställning genom att låta dem genomgå ett läroverk med sex klasser i stället för de nuvarande 8-klassiga. Det lär väl därför icke heller förefinnas något tvifvel om att icke dessa 6-klassiga läroverk, hvilkas organisation uteslutande är lämpad för gossar, komma att blifva typer för de kvinnliga skolorna på grund af det ekonomiska företräde, som kommer dessa läroverk till del. Man kommer således efter vår uppfattning helt säkert att sänka allmänbildningen och att neddraga dessa 8-klassiga läroverk till 6-klassiga, det må nu vara samskolor eller uppstående privatskolor för flickor. Jag hyser därvidlag många betänkligheter, med hvilka jag dock icke skall trötta kammaren. Enstämmigt har det förklarats mig, att det ur fysisk synpunkt icke är utan risk, att just vid denna ålder flickan föres fram till en examen, och flickor äro i allmänhet då mycket ifrigare i sina studier än pojkar. De komma då att i denna för dem kritiska ålder utsättas för öfveranstängning.

Vidare hafva flickskolorna i Sverige, såsom den förste ärade talaren omnämnde, utvecklats i en synnerligen hög grad. Inom dem har funnits en viss frihet att röra sig i den ena eller andra riktningen, en frihet, hvilken gosskolorna redan förut saknat och som de ännu mera komma att sakna. Denna flickskolornas frihet kommer naturligtvis att blifva bunden i dessa särskildt organiserade samskolor.

Det är sålunda uteslutande på grund af de vittnesbörd, som jag hört från de mest kompetenta i denna fråga och som öfverensstämma med mina egna åsikter, och emedan jag fruktar, att denna organisation, huru väl den än må verka för gossundervisningen, dock kommer att sänka den kvinnliga undervisningen i vårt land, som jag helst skulle vilja yrka afslag å denna punkt. Jag gör det dock icke, utan inskränker mig till att på detta sätt uttala de allvarliga betänkligheter, som jag från den kvinnliga undervisningens synpunkt hyser mot det föreliggande förslaget.

Herr Sæve: Herr vice talman! En ärad talare har framhållit såsom en brist vid behandlingen af föreliggande fråga, att man kommit till samskolan på grund af rent ekonomiska förhållanden utan att förut hafva utredt själftva principfrågan. Jag erkänner, att han har fullkomligt rätt däri. Det är det som just utgör det svaga i kommitténs, Kungl. Maj:ts och utskottets förslag i denna punkt; det är den öfvervägande rent ekonomiska hänsynen. Men herrar kommitterade hafva naturligtvis icke kunnat undgå att taga under om-

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

pröfning äfven andra sidor af saken, fastän dessa kommit mera såsom ett bihang till den ekonomiska sidan eller den, huru man på det mest ekonomiska och praktiska sätt skall ställa för de små stadssamhällen, som löpa fara att gå miste om de statsläroverk, som de för närvarande hafva. Kommitténs utredningar gifva emellertid vid handen, att inga farhågor böra i pedagogiskt, hygieniskt eller moraliskt hänseende förefinnas med afseende å dessa samskolor. Och hvad särskildt den ekonomiska synpunkten beträffar, ber jag att få framhålla, att denna synpunkt, man må säga hvad som helst, dock varit den bestämmande vid upprättandet af dessa skolor i de länder, där de kommit till stånd.

Det är icke så, att samskolorna äro något nytt eller något oförsökt i vårt land, såsom en ärad talare här framhöll: vi hafva ju i själfva verket en samskoleundervisning, som är lika gammal som vår konfirmationensundervisning och sålunda äldre än vår folkskoleundervisning. Samskolans egentliga hemland är Amerikas Förenta stater. Huru den där kommit till stånd, veta vi alla. Det var ett nybyggareland; under de första tiderna var befolkningen glest kringströdd. Det var då omöjligt för föräldrarna att åstadkomma någorlunda goda skolor för sina barn utan att taga hänsyn till de ekonomiska förhållandena, och sålunda sökte man göra skolorna billigare genom att göra dem till skolor för båda könen. Från samma synpunkt har man naturligtvis icke kunnat bortse hos oss då läroverkskommittén, Kungl. Maj:t och utskottet hade att lösa den svåra fråga, som nu legat olöst i ett par årtionden, nämligen huru man på lämpligaste sätt skulle sörja för dessa små stadssamhällen, som önska behålla sin statsskola, men icke kunna få det, enär det skulle blifva för statsverket för kostsamt, men som genom den här föreslagna anordningen skola få en svag gosskola och en svag flickskola utbytta mot en god skola, låt vara att det nu blir en samskola.

Den förra ärade talaren har uttalat farhågor för den nya anordningens inflytande på flickskolebildningen i dess helhet. Jag är icke i stånd att se, huru flickskoleväsendet skall lida någon skada häraf. Ty uppenbart är och måste vara, att flickornas undervisning i de samhällen, där dessa samskolor komma till stånd, blir mycket bättre, än hvad den förut har varit. Här kommer undervisningen att ledas efter andra och förbättrade metoder samt af tränade lärare och lärarinnor. De ekonomiska förhållandena hafva hittills icke lämnat dessa små stadssamhällen möjlighet att för sina flickskolor tillgodose krafvet på de bästa lärarekrafter. Är det nu så, att det ligger något farligt i samskoleiden, hvilket jag i själfva verket icke tror, bör man dock kunna sätta det förtroende till hennens och skolans gemensamma inflytelser, att de kunna undanröja detta. Och jag kan icke se, att man i de städer, där samskolor icke finnas, skall genom dessa skolors tillkomst på några smärre platser föranledas till att omändra sin flickskoleundervisning, om man ej har förtroende till samskolan.

I socialt hänseende, fruktar man, komma dessa samskolor att utöfva ett skadligt inflytande. Men det skall först visas, hvori detta

skadliga inflytande skall komma att ligga. Tro herrarne, att det kan utöfva något verkligt inflytande på den sociala frågan, eller på kvinnosaksfrågan i dess helhet, att man i några af vårt lands små städer på 2- à 3,000 invånare upprättar gemensamma skolor för både gossar och flickor? Jag tror det icke.

Jag anhåller att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Tamm, Hugo: Herr talman! Jag anhåller att på de skäl, jag förut anfört, få göra yrkande om afslag å utskottets hemställan.

Herr Wieselgren: Herr talman! Äfven jag ber att få uttala mina betänkligheter mot det förslag som i denna punkt förelägges oss. Jag gör det med särskildt betonande af de fysiologiska olikheter, som förefinnas mellan de gossar och de flickor, hvilka här skulle undervisas gemensamt. Där detta system har praktiserats, äro meningarna mycket delade om förträffligheten af detsamma. Vi hafva säkerligen litet hvar tagit del af de olika framställningarna till förman för den ena eller andra åsikten, och då man icke har någon bestämd egen erfarenhet att stödja sig på, kan det vara svårt nog att säga, hvilken mening man egentligen bör gifva vitsord. Men så mycket veta vi ju alla, att gossar och flickor i de sista åren af den föreslagna samundervisningstiden förete i fysiologiskt afseende mycket stora olikheter; de måste på mycket olika sätt behandlas för att behandlas väl. Hade den samundervisning, som här föreslås, stannat t. ex. vid barnens tolfte år, så hade jag åtminstone icke ansett mycket vara att däremot invända; men då man går öfver denna ålder intill 14 eller kanske 15 år, så anser jag, att saken ställer sig annorlunda och att vi icke kunna annat än betrakta detta förslag såsom ett experiment, om hvars utfall vi nu icke kunna bilda oss någon bestämd föreställning. Det är ju dock oskiljaktigt från hvarje experiment, att saken kan lyckas och att den kan misslyckas, och man bör icke, därför att den kan misslyckas, underlåta att anställa experiment. Därför och endast därför kan jag underlåta att deltaga i yrkandet om afslag. Men jag vill hafva till protokollet min mening bevarad, att det är ett experiment, och att jag icke alls är viss om, att det experimentet skall lyckas.

Herr Annerstedt: Herr vice talman, mina herrar! Det yrkande, som nu har framställts, att kammaren skulle afslå ifrågavarande punkt, synes mig i verkligheten innebära, att kammaren sannolikt skulle afslå hela betänkandet. Jag kan svärigen tro, att resultatet skulle blifva något annat. Ty huru skola de efterföljande punkterna kunna på ett tillfredsställande sätt ordnas, sedan herrarne bland hufvudgrunderna bortstrukt samskolan? Kungl. Maj:ts förslag innehåller, att efter läroverksreformen i de större städerna skulle finnas högre läroverk, i de medelstora städerna realskolor och i de mindre

Om anordnande af samskolor vid vissa realskolor.
(Forts.)

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

städerna samskolor. Omöjliggöra nu herrarne inrättandet i de sistnämnda städerna af samskolor, huru skall då läroverksreformen kunna genomföras? Det skulle innebära, att en god del af de förutvarande minsta skolorna skulle kvarstå, men för dem finnes ingen stat uppgjord, inga bestämmelser träffade, och man hade således att i Kungl. Maj:ts proposition göra de ändringar, som en återremiss af alla de följande punkterna, med undantag af dem som afse realskolorna och de högre läroverken, skulle föranleda. Om jag endast ser på tidsförhållandet, huru kan vara möjligt att inom den för Riksdagens samvaro beräknade tid medhinna en sådan fullständig omarbetning af stora delar utaf förslaget? Detta är det första skäl, hvarför det synes mig ytterst betänkligt, om Första Kammaren skulle bifalla förslaget om afslag å denna punkt och således vedervåga hela reformarbetets framgång för närvarande. Sedan kammaren enat sig om de hufvudgrunder för läroverkens organisation, som första punkten innehåller, synes det mig också föga konsekvent att i denna andra punkt fatta ett annat beslut, än den kungl. propositionen afser.

Det förefaller mig också, att de betänkligheter, som mot samskolan här blifvit anförda, icke äro så litet öfverdrifna. Inom utskottet har också från skilda håll betonats, att samundervisning mellan flickor och gossar allt för väl har i andra länder låtit sig genomföras intill den ålder, som här är i fråga. Enligt den kungl. propositionen är timplanen icke heller så fastställd, att icke vid det slutliga bestämmandet tillbörlig hänsyn kan tagas till önskvärd skillnad i arbetet mellan gossar och flickor, hvad samskolorna beträffar. Och det är så långt ifrån, att det utmärker något ondt samvete hos utskottet, att utskottet i sitt betänkande intagit den punkt, som den förste talaren ville anföra såsom bevis på ett dylikt förhållande, att tvärtom utskottet insatt denna punkt med full afsikt och med full anslutning till Kungl. Maj:ts proposition, hvilken på flera ställen innehåller uttalanden af föredragande departementschefen därom, att nödig hänsyn till kvinnobildningen kan i fråga om timplanen tagas.

Hvad angår anmärkningen om den våda, som den ifrågasatta examen vid det sexklassiga läroverket skulle medföra, får jag hänvisa till hvad herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet yttrat vid en föregående punkt. Af hans anförande till statsrådsprotokollet framgår tydligt hans uppfattning och önskan, att denna examen skall göras så litet betungande som möjligt. I hans uttalande förekommer, att denna examen icke får vara en *examen rigorosum*, utan att den bör företagas af elevernas vanliga lärare och utan de skärpta bestämmelser, som i fråga om andra examina, t. ex. studentexamen, för lärjungarne förekomma mera främmande. Under sådana förhållanden och då man kan utgå därifrån, att denna afgangsexamen kommer att erhålla former, mer eller mindre påminnande om den examen, som vid vårterminens slut af ålder förekommer vid våra läroverk, torde något afseende icke böra fastas vid den farhåga, som här blifvit uttalad.

På de skäl, som jag nu i korthet anfört, vågar jag hemställa, att kammaren ville godkänna den nu föredragna punkten.

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

Herr Billing: Herr talman, mina herrar! Det har förekommit mig något märkligt, att här på pagina 36 i en särskild punkt hemställas, att Riksdagen måtte bifalla Kungl. Maj:ts förslag, att å vissa orter må anordnas samskola, utan att tillika angifves på hvilka orter detta skulle ske. Det är således blott, så att säga, en allmän sats, en teoretisk sats, under det att i punkt 4:o på pagina 55 kommer det konkreta; där omtalas, hvilka läroverk skulle förvandlas till samskolor. Detta åstadkommer, så vidt jag förstår, en viss oreda, och jag instämmer med den senaste talaren däri, att det lärer väl blifva mycket krångligt att afslå denna paragraf och sedan komma till rätta med hvad som står i det fjärde momentet.

Hvad nu själfva saken angår, får jag säga, att om denna punkt liksom om så många andra gäller, att man får sticka under sitt votum den gamla satsen: härtill är jag nödd och tvungen, ty det lärer ingen människa vilja påstå, att man skulle vilja inrätta dessa samskolor, om man icke därtill vore nödd och tvungen. De betänkligheter, som förefinnas ur moralisk och pedagogisk synpunkt, kunna omöjligen förnekas. Men då jag i alla fall icke dristar mig till att deltaga i afslagsyrkandet, så är det därför att jag är nödd och tvungen att biträda förslaget, därför att jag icke inser, huru det eljest skulle kunna blifva ställt för de städer, där man nu vill upprätta samskolor. Åtminstone finnes icke i den kungl. propositionen någon utväg angifven. Om nu herrarne afslå den föredragna punkten, huru ställer det sig då för dessa mindre städer till nästa år? De hafva icke kvar sina gamla läroverk och hafva heller icke några nya. Jag tror därför, att det är alldeles omöjligt att afslå denna punkt.

Men jag ber äfven att få fästa uppmärksamheten på en annan sak. Jag afser den reservation af herr Berg, som är afgifven vid punkt 4:o och som återfinnes å pagina 158—159. Denna reservation synes mig i någon mån tillgodose de önskningsar, som här framhållits af dem, som yrkat afslag, nämligen att det må tillåtas de städer, hvilka denna fråga gäller, att få vid sina läroverk bibehålla de nuvarande antalet lärare. Om de sedan vilja utvidga dessa läroverk till realskolor med sex klasser, så finnes där en möjlighet för dessa mindre städer att få läroverket ordnad på ett för dem mera tillfredsställande sätt, om de nu önska undvika den sexklassiga samskolan. Därför vill jag, om den nu föredragna punkten bifalles, till herrarnes påseende rekommendera herr Bergs reservation å pagina 158—159.

Slutligen ber jag att för egen del få tillägga ett par ord. Här är ett ord, som förekommer mycket ofta i denna kungl. proposition, och som är för somliga mycket tilltalande, ja, nästan öfvertygande — ett ord, som öfvar ett nästan magiskt eller åtminstone mystiskt inflytande på folk men på mig verkar alldeles motsatt — jag blir alltid rädd, då jag ser det — och det är ordet enhetlighet. Det finnes ej

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

mycket icke i sig ondt, som jag mera fruktar i lifvet än enhetlighet; ty det är en abstraktion, för att icke säga en dumhet. Då lifvet aldrig är enhetlighet, är hvarje försök att avvägbringa sådan i större former ett misstag. Därför tycker jag icke alls om dessa yrkanden på enhetlighet. Och jag har nu en mycket vördsam hemställan att rikta till regeringen och särskildt till chefen för ecklesiastikdepartementet. Om nu, såsom jag tager för afgjordt, bifall lämnas till hvad här är föreslaget, skulle icke då regeringen inom det område, där den är ensamt bestämmande, vilja kasta bort den där satsen om enhetlighet och i stället låta de särskilda städerna få ordna sina skolor på olika sätt, allt efter olika lokala behof och olika önsningar? Jag syftar då på dessa samskolor och läsordningen i dem. Denna har ju regeringen i sin hand. Skulle icke regeringen då vilja låta det blifva ganska stor frihet i anordnandet af läroplanen vid dessa samskolor, så att man därigenom motar den invändning, som här framställts och eljest icke kan motas, att detta blir gosskolor för flickorna — så att, för att taga ett exempel, som här nyss anfördes, flickorna icke behöfde läsa så många timmar matematik, som här är föreslaget? Jag anser, att regeringen kan i detta hänseende bota rätt mycket och undanröja rätt många af de farhågor, som uttalas i fråga om dessa samskolor, om regeringen, då det blir fråga om fastställande af läsordning, icke håller på principen om enhetlighet utan tvärtom låter ganska stor frihet och omvexling blifva rådande.

Herr statsrådet von Friesen: Frågan om inrättande af samskolor i vårt land är icke någon ny fråga. Den har uppkommit egentligen i samband med frågan om indragning eller bibehållande af läroverken i landets mindre städer. Det har länge från Riksdagens sida yrkats, att ett större eller mindre antal sådana läroverk skulle indragas; och det har särskildt riktats starka angrepp mot pedagogierna och de treklassiga läroverken samt mot en del femklassiga läroverk. I anledning häraf föreslog Kungl. Maj:t redan för mer än tio år sedan, att man skulle försöka sauvera läroverk åt en del städer, som hade treklassiga sådana, på det sätt att dessa läroverk med bidrag från vederbörande städer ombildades till femklassiga samskolor.

Detta förslag förelåg vid 1893 års riksdag, framburet i hufvudsak sådant, som jag nu nämnt, af dåvarande ecklesiastikministern Gilljam. Vid genomgående af denna kammars diskussionsprotokoll finner jag, att kammaren hade intet att anmärka ur moralisk eller pedagogisk synpunkt, utan beslutade i enlighet med ecklesiastikministerns förslag; och de invändningar, som gjordes, voro mera af praktisk och organisatorisk art och gällde egentligen vissa i medkammaren uppställda kraf, på hvilka icke alla här ville vara med.

Sedan dess har samskoleidén varit uppe i de flesta länder; den har haft sina förfäktare och äfven sina motståndare. Emellertid har den förverkligats på allt flera ställen, särskildt i Finland, vidare i

Danmark och Norge, för att ej tala om Nordamerikas Förenta stater. Man har således numera en ganska rik erfarenhet af samskolans verkningar; och det är klart, att, innan jag för min del vågat föreslå anordnande af samskolor, jag sökt taga reda på förhållandena med afseende å de invändningar, som framställts ur de här angifna synpunkterna. För det ändamålet har en mycket framstående lärarinna i hufvudstaden erhållit anslag för en längre resa i Amerika; hon var fullt kvalificerad för uppdraget och fullgjorde detsamma efter min åsikt bra. Den af henne afgifna reseberättelsen ger vid handen, att hon funnit samskolorna verka ganska godt och de beskillningar, som mot dessa skolor framställts, endast i undantagsfall, men icke i regel, bekräftade. Särskildt hvad beträffar talet om de moraliska farorna af samundervisning, tror jag, att dessa icke äro större vid en samskola, än där gossläroverk och flickläroverk öfver hufvud finnas i hvarandras närhet; det kan förekomma ledsamma undantag, men i det hela äro förhållandena goda. Och för min del tror jag, att det kan verka moraliskt ganska godt, om barn af skilda kön undervisas tillsammans; det verkar hysande på gossarna och verkar äfven gynnsamt på flickorna. Jag tror icke, att ett närmande mellan könen i denna ålder och under sträfvandet efter bildning kan normalt ha någon skadlig inverkan.

Man har också mest fäst sig vid de pedagogiska invändningarna och sagt, att det här skulle bli gosskolor för flickor, och att det icke vore bra att förrycka kvinnoundervisningen. Därmed sammanhänger ock det yrkande, som den siste talaren framställde, att man borde medgifva största möjliga frihet. Jag ber att få påpeka, att kommittén också velat det. Den har velat medge enspråkighet med minskad kompetens i dessa skolor och äfven minskning i matematikstudiet så, att man skulle taga bort studiet af den mera abstrakta delen af matematiken i de sista årsklasserna; den har vidare velat genom införande af kvinnliga föreståndare och lärare betrygga, att nödig hänsyn blefve tagen till flickornas särskilda uppfostringskraf. En större frihet kan emellertid måhända gifvas, jag är icke heller någon vän af enhetlighet; men enhetlighet är ett *ord*, och ord får man hvarken älska eller afsky för mycket. Saken har en praktisk sida; det bör medgifvas en viss frihet så långt som möjligt, men icke så att det blir desorganisation och oordning. Naturligtvis skall jag söka göra hvad jag kan, för att samskolorna må bli goda för både gossar och flickor. I det afseendet vill jag stryka under, att reformen i denna punkt ej är att anse såsom genomförd med ett beslut här på papperet; man måste vinna erfarenhet, och denna reform måste såsom i många andra fall blifva en fortgående utveckling — ett inre reformarbete, som oafslutligt pågår, i den mån erfarenheten ger vissa rön, hvilka böra tillämpas.

Jag tror icke heller, att flickorna skola blifva utsatta för någon öfveranstängning i dessa skolor; det beror helt och hållet på, huru

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

planen förverkligas, och till stor del kommer det an på de krafter, som finnas för att föra saken igenom.

Af hvad jag anfört framgår, att jag för min del fortfarande är lifigt öfvertygad, att samskoleidén är lämplig och bör realiseras, på sätt här är föreslaget. Äfven herr Gilljam höll år 1893 före, att, efter som denna samskoleidé på så många håll framhölls såsom förträfflig, det ju kunde vara en lämplig åtgärd att söka förverkliga densamma i de mindre städerna, där klasserna icke äro så öfverfulla och där normala och mera naturliga förhållanden i öfrigt äro rådande. Jag ber således att få hemställa om bifall till utskottets förslag.

Här har anmärkts, att om denna punkt afslås, det blir kinkigt att komma till rätta med de följande punkterna, och har äfven detta framhållits som ett skäl för bifall. Jag delar den sålunda uttalade farhågan, men jag skulle ändock icke förorda förslaget, om jag ej vore fast öfvertygad, att detta innebär ett steg i den rätta riktningen af en sund utveckling.

Herr Fahlbeck: Jag skall tillåta mig att, då herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet nu är närvarande, besvara kammaren med ännu några ord.

Jag vill då först säga, att, om jag varit med här år 1893, jag helt visst hade yttrat mig då som nu. Hvad beträffar åter de undersökningar om samskolor, som gjorts af speciellt utskickade, hvarom herr statsrådet talade, vill jag anmärka, att dessa utskickade se blott själfva *skolorna*. Mot dem har jag icke haft något att anmärka; och jag har uttryckligen betonat, att jag i förevarande fall icke tror på någon fara i moraliskt hänseende. Men det är icke genom studiet af samskolor, man vinner kännedom om deras verkningar; den vinner man först — i de statistiska byråerna.

Hvad jag egentligen opponerat mig emot, är den här föreslagna kurs- och timplanen. Herr statsrådet anförde, att det medgifvits en viss frihet. Ja, jag vet det; men denna frihet att välja bort något ämne för med sig förlusten af rätten att aflägga realskoleexamen. Och vid sådant förhållande fruktar jag, att denna valfrihet sällan kommer att användas.

För min del måste jag önska, att en fullständig omläggning af kursplanen för flickornas del äger rum, så att handarbete upptages och man ordnar sig mera efter flickskolornas nuvarande plan, liksom att någon realskoleexamen icke kommer i fråga för flickorna.

Emellertid skall jag visst icke lägga någon tufva i vägen för det stora lasset. Jag framställde ej något yrkande om afslag, då jag förra gången hade ordet, och jag gör det ej heller nu.

Herr Törneblad: Det har med full rätt anmärkts, att, hvad kursplanen beträffar, åtskilliga ändringar kunna vidtagas och på det sättet större frihet beredas. Jag fäster dock uppmärksamheten på att, då dessa samskolor skola afslutas med och utmynna i en examen,

liknande realskoleexamen, så ligger däri redan ett hinder för att göra friheten alltför stark; ty gör man friheten alltför stark, skulle de städer, som finge dessa samskolor, betacka sig, särskildt för sina gossar, men kanhända äfven för sina flickor.

Om anordnande af samskola vid vissa realskolor.
(Forts.)

Hvad beträffar den diskussion, som här blifvit förd om åtskilliga länder, där folkmängdsförhållandena gestalta sig mindre lyckligt, vågar jag, som har någon kannedom om litteraturen härom, på det bestämdaste påstå, att detta icke beror på samskolorna utan på helt andra förhållanden. Det beror mest därpå, att »standard of life», om jag får använda det uttrycket, har höjts så mycket, att de gifta funnit svårighet vid att underhålla sig själfva, mycket mera talrika barn; och detta har framför allt varit fallet i åtskilliga af de i vissa afseenden längst framåtskridna samhällen, där nivelleringen gått längre än eljest.

Hvad åter beträffar den fara, som skulle uppstå däraf, att flickornas undervisning komme att något för mycket rättas efter gossarnes, så erkänner jag till fullo, att det är ett tungt vägande skäl. Men så har det i många fall varit redan nu; och äfven om man i viss mån gått tillbaka i åtskilliga ämnen, kvarstår dock ännu en ganska stark fara — jag vågar begagna det uttrycket, äfven med risk att därför blifva klandrad — en stark fara nämligen för att tillströmningen af flickor till studentexamen blir allt för stor. Jag är icke den, som missunnar flickorna att aflägga studentexamen, jag tror tvärtom, att det kan vara mycket nyttigt, och att många af dem aflagt denna examen på ett alldeles utmärkt sätt, erkänner jag också. Men jag upprepar, att, om tillströmningen blir *alltför* stark, det icke är bra. Då nu de läroverk, som här föreslagits att inrättas, komma att sätta målet för flickskoleundervisningen, åtminstone i vissa orter, likasom för gossarnes *lägre* än studentexamen, så tror jag, att detta är ganska godt — naturligtvis alltid förbehållet dem, som genom bättre begåfning eller lyckliga omständigheter för öfrigt sådant kunna, att gå utöfver realskoleexamen till studentexamen. Äfven denna omständighet torde böra beaktas. Då särskildt praktiska skäl mana att icke nu afslå det föreliggande förslaget, ber jag att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Efter härmed slutad öfverläggning gjordes af herr vice talmannen, som öfvertagit ledningen af kammarens förhandlingar, jämlikt de under öfverläggningen förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till hvad utskottet i förevarande punkt hemställt samt vidare på afslag därå; och förklarades den förra propositionen, hvilken upprepades, vara med öfvervägande ja besvarad.

På hemställan af herr vice talmannen beslöt kammaren att till aftonsammanträdet uppskjuta den fortsatta behandlingen af det föreliggande utlåtandet.

Upplästes och godkändes bevillningsutskottets förslag till Riksdagens skrifvelse, n:o 88, till Konungen, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående restitution till Kockums mekaniska verkstads aktiebolag af erlagd tull för vissa från utlandet införda, vid byggandet af pansarbåten Tapperheten använda materialier.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden och memorial:

n:o 9 a, i anledning af Kungl. Maj:ts under åttonde hufvudtiteln i statsverkspropositionen framställda förslag om anslag för utvidgning af portvaksstugan vid veterinärinstitutet i Stockholm;

n:o 11, angående regleringen af utgifterna under riksstatens tionde hufvudtitel, innefattande anslagen till pensions- och indragningsstaterna;

n:o 97, i anledning af kamrarnes skiljaktiga beslut angående gjord framställning om fortsättning af norra stambanan till riksgården mot Finland m. m.;

n:o 98, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående disposition af indragna militiebostället Furuby n:is 2 och 3 i Uppsala län;

n:o 99, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition, angående försäljning af åtskilliga lägenheter under förra militiebostället Tollarp n:is 5 och 8 om $\frac{1}{2}$ mantal i Kristianstads län;

n:o 100, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående upplåtande af odlingslägenheter å kronoparker i Västerbottens och Norrbottens län;

n:o 101, i anledning af Kungl. Maj:ts proposition angående efterskänkande af kronans rätt till danaarf efter lägenhetsägaren Erik Eriksson från Södertälje;

n:o 102, i anledning af väckt motion, angående försäljning af tomtplatser från hemmanet Stora Åvesta n:o 1 i Folkärna socken; och

n:o 103, angående Kungl. Maj:ts proposition om bidrag af statsmedel till åstadkommande af en järnväg från Borgholm till Böda på Öland samt i anledning däraf inom Riksdagen väckta motioner; äfvensom

Första Kammarens tillfälliga utskotts utlåtande, n:o 18, i anledning af väckt förslag rörande revision af instruktionen för landshöfdingarne i rikets län.

Kammaren åtskildes kl. 3,42 e. m.

In fidem

A. v. Krusenstjerna.
